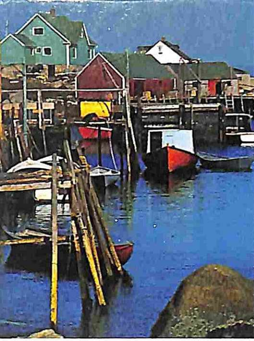
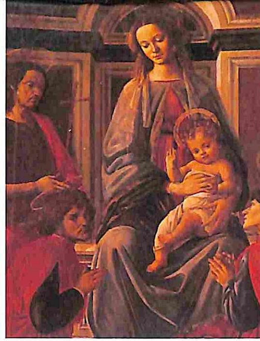
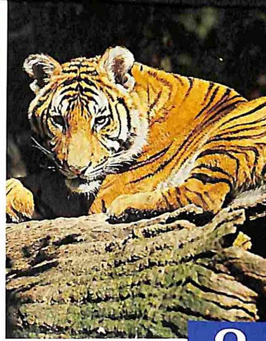

8

Walt Disney

İLK ANSİKLOPEDİM

İğneyapraklılar-Karaağaç

ADAM

İlk Ansiklopedim

Anadolu Yayıncılık A.Ş. adına sahibi: İnci Asena
Yayın Yönetmeni: Ayla Ortaç
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Sevgi Tuncel

İlk Ansiklopedim
Yayımlayan: Anadolu Yayıncılık A.Ş./Adam Yayınları, 1992
Büyükdere Caddesi, Üçyol Mevkii 57/2
Maslak 80725 İstanbul

ISBN: 975-418-164-0

92.34.Y.0016.437

Baskı: Ana Yayıncılık A.Ş. Temmuz 1992

Walt Disney

İLK ANSİKLOPEDİM

8

İğneyapraklılar-Karaağaç

ANADOLU YAYINCILIK A.Ş.

İşaretler neye yarar?

Bu ansiklopedide her başlığın yanında bir işaret, bir simge göreceksiniz. İşaretler öğrenmeyi kolaylaştırmak için konmuştur. Bunları yol işaretleri gibi düşünebilirsiniz. Belli bir konudaki yazıyı okumaya başlarken işaretine bakarak hangi yöne doğru yol aldığınızı görebilirsiniz. Örneğin *piton* başlıklı yazıya bakarsanız, yanındaki işaret bu hayvanın bir sürüngen olduğunu gösterecektir. Aynı işaret kertenkele, kaplumbağa ve yılanın da yanına konmuştur, çünkü bunların hepsi sürüngenler grubundandır. Böylece işaretler ansiklopedide bulacağınız bilgileri gruplara ayırmanıza ve kendi aklınızda düzene koymanıza yardımcı olacaktır. Bu işaretlerden bir başka biçimde de yararlanabilirsiniz. Diyelim ki balıklarla ilgili bilgi edinmek istiyorsunuz. Bunun için ansiklopedinizin sayfalarını karıştırmanız ve balık işaretlerinin bulunduğu yazıları okumanız yeterli olacaktır.

 Ağaçlar

 Amfibyumlar

 Balıklar

 Bilim

 Bitki ve Çiçekler

 Böcekler

 Dinler

 Dinozorlar

 Dünya

 Dünya Olayları

 Eğlence

 Ekonomi

 Eski Çağ Tarihi

 Göl ve Deniz Yaşamı

 Hayvan Davranışı

 İletişim

 İnsan Davranışı

 İnsan Vücudu

 Kuşlar

 Memeliler

 Müzik

 Sanat ve Edebiyat

 Sporlar

 Sürüngenler

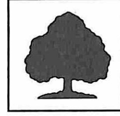
 Ulaşım

 Uzay

 Ünlü Kişiler

 Yakın Tarih

İğneyapraklılar

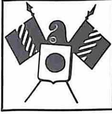

Herdemyeşil ağaç ve çalıların büyük bölümü iğneyapraklıdır. Bunlar yapraklarını dökmez, yıl boyunca yeşil kalır. Yaprakdöken ağaçlar ise her yıl ilkbaharda yeniden yeşerir. İğneyapraklıların çoğunun yaprakları iğne ya da pul gibidir. Tohumları kozalaklar içindedir. Kozalaklar yere düşünce tohumlar dağılarak yeni ağaçların yetişmesine yol açar.

İğneyapraklıların odunu yakacak olarak kullanılır. Kerestesi mobilya ve inşaat için çok uygundur. Hamurundan kâğıt yapılır. Reçinesinden terebentin gibi kimyasal maddeler elde edilir. Çam, ladin ve göknar iğneyapraklı ağaçlardır. Dünyanın en yaşlı ağaçları olan higori çamları yaklaşık 5 bin yıllıktır. En iri ağaçlar olan sekoya ve bataklık servisi de iğneyapraklıdır.

İlk kez 345 milyon yıl önce ortaya çıkan iğneyapraklılar dünyadaki ormanlık alanların yüzde 30'undan fazlasını kaplar.

İkinci Dünya Savaşı

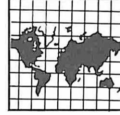

II. Dünya Savaşı'na dünyanın büyük devletlerinin yanı sıra bazı küçük devletler de katıldı. Savaş Avrupa, Kuzey Afrika ve Uzakdoğu yanında Pasifik Adaları'nı da kapsayan çok geniş bir alana yayıldı.

II. Dünya Savaşı 1939'da başladı, 1945'te sona erdi. Tarihin, en geniş alanı kaplayan ve en büyük yıkıma yol açan savaşıydı. Savaşta 45 milyondan fazla insan öldü. Bir yanda Mihver Devletleri denen Almanya, Japonya ve İtalya yer aldı. Öbür yanda İngiltere, Fransa, ABD, Sovyetler Birliği ve Çin'den oluşan Müttefik Devletler vardı. Türkiye II. Dünya Savaşı'na girmedi.

Alman orduları 1 Eylül 1939'da Polonya'ya girince, İngiltere ve Fransa Almanya'ya savaş ilan etti. İlk yıllarda Almanya Avrupa'nın büyük bölümünü ele geçirdi. Almanlar Sovyetler Birliği'nin içlerine kadar ilerlediler. ABD 1941 sonunda savaşa girdi. Haziran 1944'te Amerikan ve İngiliz askerleri Fransa'nın Normandiya kıyılarına çıktılar ve savaşarak Almanya'nın içlerine kadar ilerlediler. Nisan 1945'te Sovyet birlikleri Almanya'nın başkenti Berlin'e girdi. Hitler intihar etti ve Almanya teslim oldu. ABD Ağustos 1945'te Japonya'nın Hiroşima ve Nagasaki kentlerine atom bombası atınca Japonya da teslim oldu.

İklim

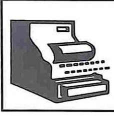
Bir yerin iklimi sıcak ya da soğuk, nemli ya da kuru olabilir. İklim, bir yerin uzun bir zaman dilimi içindeki hava durumudur. Kuzey Kutbu'nun iklimi soğuktur. Sahra'nınki ise sıcak ve kurudur. Dünyada çeşitli iklimlere rastlanır. Havanın hiçbir zaman çok sıcak ya da çok soğuk olmadığı bölgelerin iklimi ılımandır. Havanın sürekli çok sıcak olduğu yerlerin iklimi tropiktir.

Bir bölgenin iklimini belirleyen pek çok etken vardır. Bunlardan en önemlisi bulunduğu yerdir. Ekvator'a yakın yerler Güneş ışınlarını neredeyse dik olarak alır. Bu yüzden iklim çok sıcak olur. Ekvator'un kuzeyindeki ve güneyindeki bölgelere ise Güneş ışınları eğik olarak gelir. Buralar daha serindir. Sıcak ve soğuk rüzgârlarla denizlerdeki akıntılar da iklimi etkiler. Bir başka etken ise dağlardır. Dağlar rüzgârı engeller. Dağın rüzgâr alan yanı rüzgâr almayan yanına göre nemli ve soğuk olur.

Karlı bölgeler genellikle Ekvator'dan uzak yerlerdir.

İktisat

İktisat mal ve hizmetlerin üretim, dağıtım ve kullanımını inceleyen bilimdir. Ekonomi olarak da adlandırılır. Bu konuları inceleyen uzmanlara ise iktisatçı denir.

Bir ülkenin ekonomik sistemi dendiğinde bütün üretim, dağıtım ve tüketim etkinlikleri anlaşılır. Bazı ülkelerin ekonomisi kapitalist, bazılarınınki sosyalisttir. Bir sosyalist ekonomide, ekonomik etkinlikler bir plana göre yürütülür. Kapitalist ekonomi ise, milyonlarca kişinin üretim ve alışveriş yaptığı dev bir pazaryeri olarak düşünülebilir.

İktisatçılar bir ekonomide kaç kişinin çalıştığı, ne gibi işler yaptığı, ne kadar ücret aldığı, ne kadar mal ürettiği gibi soruların yanıtını ararlar. Modern ülke ekonomileri son derece karmaşıktır. İktisatçılar bütün ekonomik etkinlikleri izlemek için bilgisayarlardan yararlanırlar.

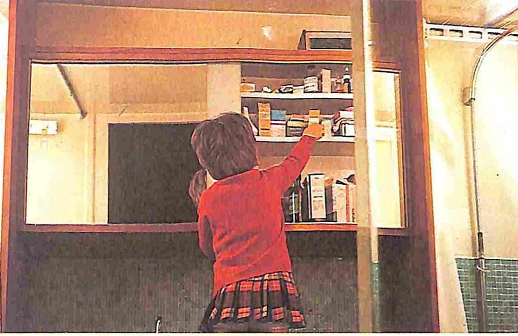
İktisat toplum bilimleri içinde önemli bir yer tutar. Eğer bir ülkenin ekonomisi bozuk ve işsiz sayısı çoksa ya da fiyatlar hızla artıyorsa, iktisatçılardan sorunun nedenlerini bulmaları ve çözüm önermeleri istenir.

■ Bakınız *banka; işsizlik; para; Sanayi Devrimi.*

Modern ekonomilerde fabrikalarda çok miktarda mal üretilir. Bu mallar ülkenin her yanında büyük mağazalarda ve süpermarketlerde satılır.

İlaçlar tehlikeli olabilir. Bunun için çocukların ulaşamayacağı yerlerde saklanmalıdır.

Vücudun işleyişini etkileyen ve hastalıkları iyileştirmek için kullanılan kimyasal maddelere ilaç denir.

İlaçlar çok çeşitlidir ve vücudu değişik yollardan etkiler. Örneğin vitamin türünden ilaçlar vücudun iyi çalışması için gerekli kimyasal maddeleri sağlar. Bazı ilaçlar vücudun tümünü etkiler. Bazılarının etkisi ise vücudun yalnızca bir bölümünde görülür. Örneğin beyin ve omurilikten oluşan merkez sinir sistemini etkileyen ilaçlar vardır. İnsanı gevşeten ve yatıştıran sakinleştiriciler, harekete geçiren uyarıcılar ve ağrı duymaktan kurtaran ağrı kesiciler bu tür ilaçlardır.

Bazı ilaçlar vücudu doğrudan etkilemez. Vücuda giren hastalık yapıcı mikroplarla savaşırlar.

İlaçlar çok sık ve aşırı dozlarda alınırsa zarar verir. Bazı ilaçlar çok sık alınırsa zamanla alışkanlık yapar. İnsan ilaca bağımlı hale gelebilir. Böyle bir insan ilacı almadığı zaman kendini hasta hisseder.

■ Bakınız *aşı; hastalık; Salk, Jonas; tıp; vitaminler.*

İletişim

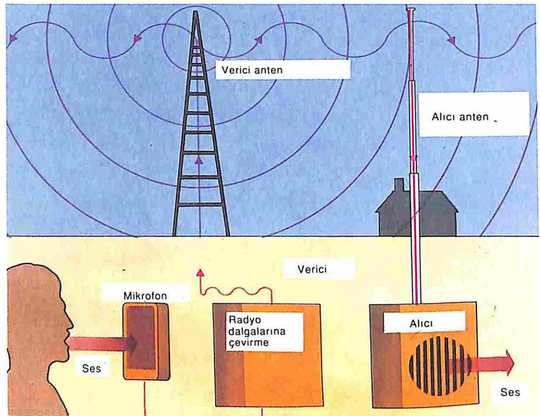
İnsanlar arasında bilgi alışverişine iletişim denir. İletişim kurmanın birçok yolu vardır. Bir bebek acıktığında ağlar. İki arkadaş bir maç ya da film hakkında konuşur. Sağır ve dilsiz insanlar işaret dili kullanırlar.

İnsanlar konuşmaya yüz binlerce yıl önce başladılar. Yazı ise çok sonra gelişti. Bunun ilk adımı bir olayın çizilerek anlatılmasıydı. Daha sonra resim yerine harfler kullanılmaya başladı. Harflere dayanan alfabe ise ancak İÖ 1500'lerde geliştirildi. Kitaplar önceleri elle yazılıyordu. Matbaanın bulunması bir kitabın çok sayıda çoğaltılabilmesini sağladı. Zamanla baskı işlemleri hızlandı. Günde binlerce kitap basma olanağı doğdu.

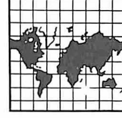

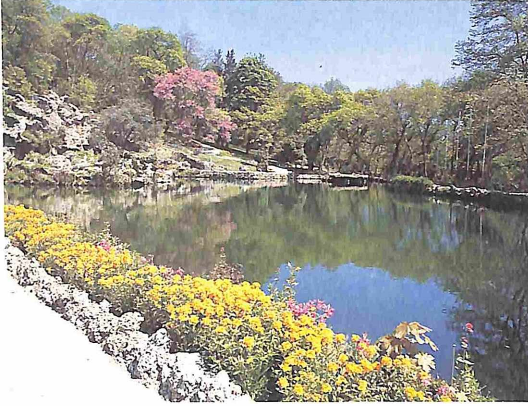
Son 150 yıldaki buluşlar iletişimde büyük değişiklikler yarattı. Günümüzde telgraf, telefon, radyo, televizyon, teleks ve faks gibi araçlar sözcük ve resimleri çok uzak yerlere çok kısa sürede ulaştırmaktadır.

■ Bakınız *alfabe; posta; radyo; telefon; telgraf.*

Radyo dalgaları sesleri büyük bir hızla dünyanın dört bir yanına taşıyabilir.

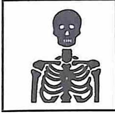
İlkbahar geldiğinde ağaçlar ve bitkiler yeşerir, tomurcuklanır ve çiçek açar.

İlkbahar yılın dört mevsiminden biridir. Kıştan sonra, yazdan önce gelir. Türkiye'de ve Kuzey Yarıküre'deki öbür ülkelerde ilkbahar 21 Mart'ta başlar; üç ay sonra, 21 Haziran'da sona erer. Güney Yarıküre'de mevsimler Kuzey Yarıküre'dekinin tersidir. Ekvator'un güneyinde ilkbahar yaklaşık 22 Eylül'de başlar ve 23 Aralık'ta son bulur. İlkbahar bir yeşerme ve büyüme dönemidir. Ağaçlar ve bitkiler tomurcuklanır, yaprak ve çiçek verir. Bazı hayvanlar çiftleşir. Yavruları ilkbaharın sonuna doğru doğar. Böylece beslenecek bol bitki ve böcek bulurlar.

İlkbaharda hava ısınır ve günler uzar. İnsanlar kırlara çıkar, piknik yaparlar.

İlkyardım

İlkyardım kaza geçiren, yaralanan ya da hastalanan kimselere doktor gelmeden önce yapılan yardımdır. Ciddi bir kazada ya da hastalıkta ilkyardım yaşam kurtarabilir.

İlkyardımda yaralı ya da hastaya büyük dikkat ve özen gösterilmesi çok önemlidir. İlkyardım eğitimi görmemiş bir kimse, yardım edeceğim derken, yarardan çok zarar verebilir. Okullar ve Kızılay gibi örgütler ilkyardım eğitimi verir.

Ciddi bir kaza geçirmiş insan çok kan kaybedebilir. Ağır hastalar baygınlık geçirebilir. İlkyardım konusunda deneyimi olmayanların yapacağı ilk iş acele tıbbi yardım sağlamaktır. Polisten ve hastanelerin acil servisinden cankurtaran istenebilir. Acil servislerde çalışan doktor ve hemşireler, gelen yaralı ve hastalar için yapılması gereken ne varsa vakit kaybetmeden yaparlar.

■ Bakınız *Kızılay*.

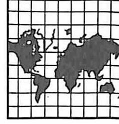
Ağaç dallarıyla bir ceket ya da battaniyeden yapılan sedye bacağı kırılmış birini taşımakta kullanılabilir.

İki sopaya bağlanmış dallardan yapılma bir sedye.

Ceket ya da gömlek geçirilerek yapılan sedye: 1. Sopaları kollardan geçirin. 2. Ceketi içi dışına gelecek biçimde düğmeleyin.

Sopalardan yapılma bu sedyede battaniyeyi resimdeki gibi katlayın.

İngilizler geleneklerine bağlıdırlar. Başkent Londra'da saray muhafızlarının nöbet değiştirmesi gibi geleneksel törenlere ilgi gösterirler.

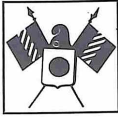
Avrupa'nın batı kıyısı açıklarında, başlıca iki ada üzerinde kurulu ülkeye bazen kısaca İngiltere denir. Ama bu ülkenin doğru adı Birleşik Krallık'tır. Birleşik Krallık, Büyük Britanya Adası'ndaki İngiltere, İskoçya ve Galler ile İrlanda Adası'ndaki Kuzey İrlanda'yı kapsar. Nüfusu 58 milyon, başkenti Londra'dır. Ülke meşrutiyetle yönetilir. Yani devlet başkanı olan bir hükümdarı ve seçimle işbaşına gelen bir meclisi vardır.

Doğal kaynaklarının sınırlı olmasına karşın, İngiltere büyük bir sömürge imparatorluğu kurarak dünyanın en güçlü devletlerinden biri durumuna geldi. Sömürgeleri sayesinde zenginleşti. 18. yüzyılda Sanayi Devrimi İngiltere'de başladı. Böylece dünyanın ilk sanayileşen ülkesi olan İngiltere, 20. yüzyılda eski gücünü yitirdi. Dünya savaşlarının ikisine de girdi ve yenilmedi. Ama II. Dünya Savaşı'ndan sonra imparatorluk dağıldı.

Birleşik Krallık dünyaca ünlü birçok yazar, devlet adamı, kâşif ve bilim adamının ülkesidir.

■ Bakınız *Churchill, Winston; Sanayi Devrimi; Shakespeare, William.*

İnkalar

İnkalar Amerika Yerlileri'ndendi. Güney Amerika'da büyük bir imparatorluk kurmuşlardı. 14. yüzyıl sonlarına değin, İnkalar bugünkü Peru'nun bulunduğu bölgede yaşayan küçük bir kabileydi. 1450'ye gelindiğinde ise çevredeki kabilelerden 10 milyondan fazla insanı egemenlikleri altına almışlardı. İmparatorluğun toprakları bugünkü Peru'yu, Ekvador'u, Bolivya'yı, Arjantin'in batısını ve Şili'nin kuzeyini içine alıyordu. İnkalar Keçuva denen bir dil konuşurlardı.

İnkalar gelişkin bir uygarlık kurdular. Taştan saraylar, tapınaklar, yollar yaptılar. Sulama kanalları kazarak tarlalarına su götürdüler. Alpaka ve lama gibi hayvanları besleyerek etinden ve yününden yararlandılar. Metal alet ve silahlar yaptılar. Tapınaklarını altın, gümüş ve kalayla süslediler. Dinsel törenleri çok görkemliydi. Çeşitli tanrılara taparlardı. İmparatorlarının Güneş Tanrısı İnti'nin soyundan geldiğine inanırlardı. 16. yüzyılda Francisco Pizarro önderliğindeki İspanyollar İnka İmparatorluğu'nu yıktılar.

Peru'daki Machu Picchu kenti "İnkalar'ın yitik kenti" olarak anılır. Bu eski kenti 1911'de arkeolog Hiram Bingham ortaya çıkarmıştır.

İsmet İnönü (1884-1973) Kurtuluş Savaşı'nda kazandığı I. ve II. İnönü savaşlarıyla başarılı bir komutan olarak adını duyurdu. Savaştan sonra Türkiye'nin bağımsız bir devlet olarak tanınmasını sağlayan Lozan Antlaşması'nı imzaladı. Ardından Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk başbakanı oldu. Atatürk'le birlikte Türkiye'nin gelişmesi için çalıştı.

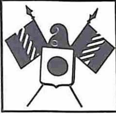
Atatürk 1938'de ölünce, İnönü onun yerine cumhurbaşkanı seçildi. Atatürk'ün kurduğu Cumhuriyet Halk Partisi'nin başkanlığını da üstlendi. Başarılı yönetimiyle Türkiye'yi II. Dünya Savaşı'nın dışında tuttu. 1946'da Türkiye'nin çok partili düzene geçişini sağladı. 1950-1960 yılları arasında muhalefete düştü; 1961'de yeniden başbakan atandı. Bu başbakanlığı sırasında iki askeri darbe girişimini önledi. 1965'te başbakanlıktan ayrıldığında 81 yaşındaydı. 1972'de Cumhuriyet Halk Partisi başkanlığından da ayrıldı.

İnönü çok renkli kişiliği olan bir devlet adamıydı. Hazırcevaplığıyla ve güçlü belleğiyle ünlüydü. Klasik müziğe ayrı bir sevgi besler, sık sık konserlere giderdi.

İnönü Türkiye'de demokratik düzenin kuruluşunda önemli rol oynadı.

İnsan Hakları

Her insan doğuştan bazı haklara sahiptir. Bunların başında yasalar önünde eşitlik, can güvenliği, düşünce ve inanç özgürlüğü gibi temel haklar gelir. Devletin sağlık, eğitim, kültür ve çalışma alanlarındaki ödevlerini kapsayan sosyal haklar da bunlara eklenebilir. Ülkelerin anayasasında ve birçok uluslararası belgede insan haklarına yer verilir.

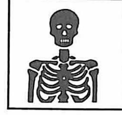
İnsan haklarının tanınması yönünde ilk adım 1215'te İngiltere'de atıldı. Krala imzalatılan Magna Carta adlı belgeyle yurttaşları koruyacak bazı önlemler getirildi. ABD'de bireylerin hakları 1787 tarihli Haklar Bildirisi ile güvence altına alındı. 1789'da Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'nde temel hak ve özgürlükler tanımlandı. Birleşmiş Milletler'e üye ülkelerin 1948'de imzaladığı İnsan Hakları Evrensel Bildirisi insan haklarına uluslararası güvenceler getirdi. Türkiye'de insan hakları ilk kez 19. yüzyılda Osmanlı padişahlarının çıkardığı Tanzimat ve Islahat fermanlarıyla tanındı. Bu hakların kapsamı daha sonra Cumhuriyet anayasalarıyla genişletildi.

■ Bakınız *anayasa*.

Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi 1789'da kabul edildi.

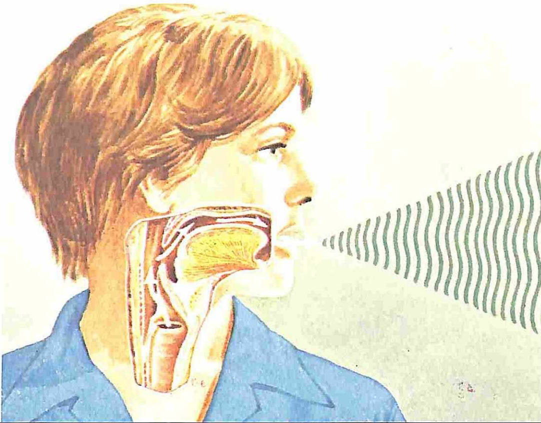
İnsan Sesi

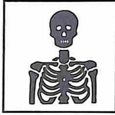
Başta insan olmak üzere bütün omurgalılar ağız, akciğerler ve ses tellerini kullanarak ses çıkarır. İnsanın sesi konuşmasına, şarkı söylemesine, mırıldanmasına, bağırmasına olanak verir. İnsan sesinin oluşması için önce akciğerlerden gelen hava soluk borusuna dolar ve buradan dışarı çıkar. Soluk borusunun üst bölümünde gırtlak yer alır. Gırtlakta ses telleri bulunur. Sert lifleri andıran ses telleri tıpkı bir kemanın telleri gibi iş görür. Akciğerlerden gelen havayla titreşir ve insan sesinin çıkmasını sağlarlar. İnsanlar gırtlak kasları, ağız, dudak ve dişlerinin yardımıyla bu sesleri sözcüklere dönüştürürler.

Kadınların ses telleri erkeklerinkinden daha kısa olduğu için sesleri daha incedir.

Ağzın ve boğazın duvarlarına çarparak yankılanan sesler yükselerek güçlenir.

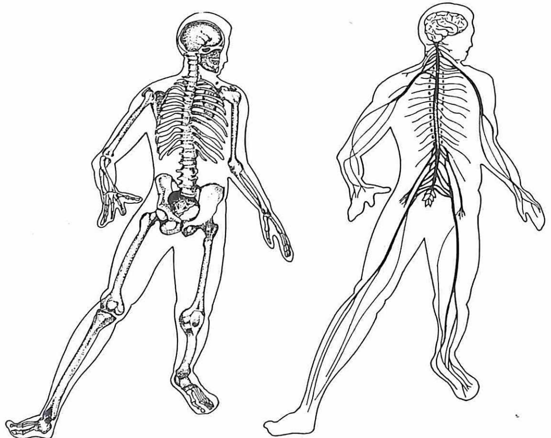

İnsan Vücudu

İnsan vücudu milyonlarca hücreden oluşur. Hücreler canlı varlıklardır. Bunlar bölünerek yeni hücreler oluşturdukça vücut gelişir. Aynı türden hücreler bir araya gelerek dokuları oluşturur. Vücutta değişik tipte dokular bulunur. Kaslar kas dokusundan oluşur. Vücut bölümlerini bir arada tutan dokulara bağdoku denir. Kalp ve salgıbezleri gibi organlar ise vücudun başka yerlerinde rastlanmayan özel dokulardan yapılmıştır. Değişik dokuları oluşturan hücrelerin yapısı da değişiktir.

İnsan iskeletinde 206 kemik vardır. İskelet vücudun dik durmasını ve insanın iki ayağı üzerinde yürümesini sağlar. Ayrıca yumuşak organları korur. Örneğin kaburga kemikleri akciğerleri ve kalbi korur. Kas uçları kemiklere kirişlerle bağlıdır. Bazı kaslar ancak beynin emriyle çalışır. Bu kaslar kasılıp kısalarak kemikleri çeker ve hareket etmelerini sağlar. Vücutta emir almadan çalışan kaslar da vardır. Durmadan vücuda

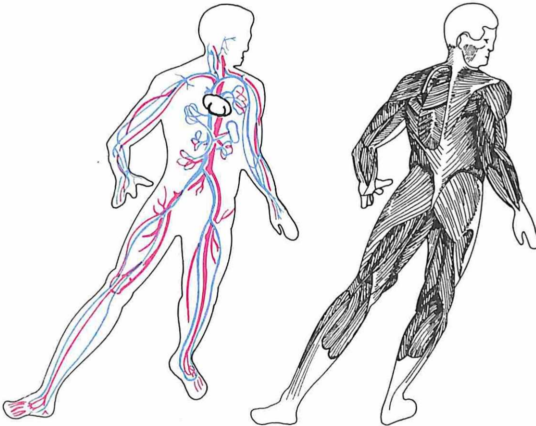

kan pompalayan kalp, özel bir kastan yapılmıştır. Kan vücuttaki her hücreye oksijen ve besin taşır.

Sindirim sistemi insanın yediklerini hücrelerin emebileceği kimyasal maddelere dönüştürür. Besini enerjiye dönüştürebilmek için hücrelerin oksijene gereksinimi vardır. Vücut oksijeni solukla havadan alır. Akciğerler havadaki oksijeni alarak kan dolaşımına verir. Böbrekler kanı süzer ve sıvı atıkları idrar kesesine boşaltır. Katı atıklar ise kalınbağırsakta toplandıktan sonra dışarı atılır.

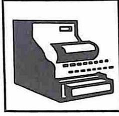
Vücuttaki duyu organları çevreden aldıkları uyarıları beyne gönderir. Gözler, kulaklar, dildeki tat tomurcukları, burun ve deri duyu organlarıdır. Sinirler duyu uyarılarını beyne ulaştırır. Beyin bilgi ve deneyimlerin depolandığı, kararların verildiği organdır. İnsanın düşünmesini ve duyumsamasını sağlar.

■ Bakınız *duyular; kan; salgıbezi; sindirim sistemi.*

Soldan sağa: *Vücut iskeleti; beyin, omurilik ve sinirlerden oluşan sinir sistemi; kalp, atardamar, toplardamar ve kılcal damarlardan oluşan dolaşım sistemi; kaslar.*

İnşaat

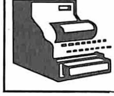
İnşaat ev, yol, baraj, okul, fabrika ya da köprü yapımıyla ilgili işlemleri kapsar. Büyük yapıların inşasında ilk adım tasarımın hazırlanmasıdır. Tasarım mimarların işidir. Ardından inşaat şirketi mimarın çizdiği plana göre yapıyı inşa eder.

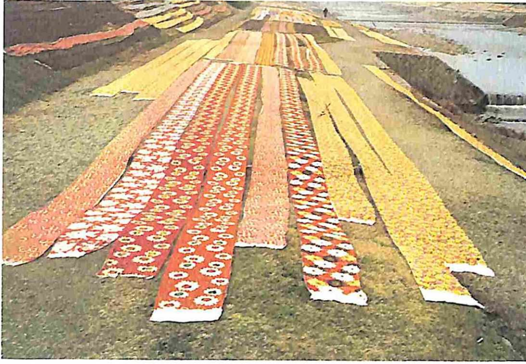
İnşaat temelin atılmasıyla başlar. Daha sonra yapının iskeleti kurulur. Yapı iskeleti tıpkı insan iskeleti gibi destek sağlamaya yarar. Kolon denen düşey taşıyıcılar, kiriş denen yatay taşıyıcılar ve kat zeminlerinden oluşur. İskelet beton ve çelik gibi malzemeden yapılabilir. İskelet kurulduktan sonra dış duvarlar örülür. Malzeme olarak tuğla, briket, taş blok ya da beton kullanılabilir. Dış duvarlar örülünce, bırakılmış boşluklara pencere ve kapı çerçeveleri yerleştirilir. Su, ısıtma ve elektrik tesisatları döşenir. Ardından sıvacılar ve marangozlar iç duvar, tavan ve kapıları tamamlar. Son olarak parke, boya, badana gibi ince işler yapılır.

■ Bakınız *gökdelen; mimar; mimarlık.*

Yüksek binalarda iskeleti kurmak için genellikle çelik kolon ve kirişler kullanılır.

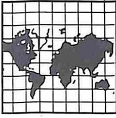

İpek dokunduktan sonra boyanır. Islak ipekli kumaşlar gerilerek kurutulur. Dünyanın en büyük ham ipek üreticileri Çin ve Japonya'dır.

İpek, ipekböceğinin ürettiği yumuşak, parlak bir liftir. İpekböceği bir tırtıldır ve bu lifi kendine koza örmek için üretir. İnsanlar bu liften iplik yapar ve kumaş dokurlar. İpek çok sağlamdır. Boyanınca da çok gösterişli olur. Bazen ipeğe başka lifler karıştırılarak döşemelik ve perdelik kumaşlar yapılır. İpek dokumacılığı bundan 4.600 yıl önce Çin'de başladı. 16. yüzyıl ile 20. yüzyıl arasında İtalya ve Fransa'da büyük gelişme gösterdi.

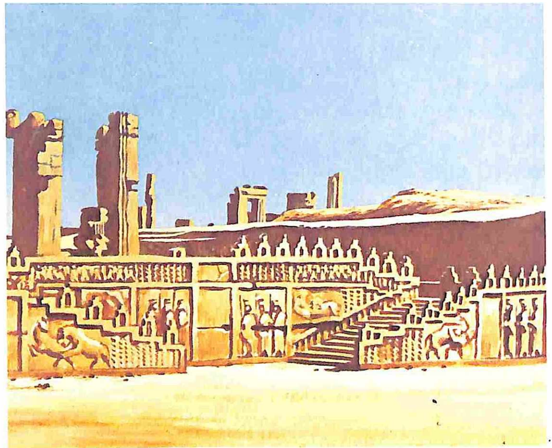
İpek en çok dut ipekböceğinden elde edilir. Bu böceğin dişisi 200-500 yumurta bıraktıktan sonra ölür. Yumurtalardan çıkan minik tırtıllar dut yaprağıyla beslenir. Hızla büyüyerek 20-30 günde 7-8 santimetreyi bulur. Büyümesi tamamlanınca yemeyi bırakır ve incecik ipek liften çevresine bir koza örer. İnsanlar ipek elde etmek için üretme çiftliklerinde ipekböcekçiliği yaparlar. Kozaların ipeği elle ya da makinelerle çözülerek çile haline getirilir. Bir kozadan 450 ile 900 metre arasında kesiksiz iplik çıkabilir. Bu iplikler tezgâhlarda dokunarak kumaş yapılır.

İran

Türkiye'ye komşu bir ülke olan İran'ın çok eski bir tarihi vardır. Adı "Âriler'in yurdu" anlamına gelir. Âri halklar bu topraklara 3.500 yıl kadar önce yerleşti. Bu halklardan olan Persler büyük bir imparatorluk kurdular. İÖ 550-İÖ 330 arasında Pers İmparatorluğu bölgenin en büyük gücüydü.

Büyük İskender'in orduları Pers topraklarını ele geçirince imparatorluk yıkıldı. Sonraki yüzyıllarda Arap ve Moğol akınları da büyük yıkıma yol açtı. 16. yüzyılda Safevi hanedanının başa geçmesiyle İran bugünkü sınırlarına kavuştu. 17. yüzyıl ortalarına değin birçok Osmanlı-İran savaşı oldu. İran'ı çeşitli hanedanlar yönetti. Rıza Han Pehlevi 1921'de şah unvanıyla yönetimi eline aldı. 1941'de onun yerine geçen oğlu Muhammed Rıza Pehlevi 1979'da devrildi. Ayetullah Humeyni adlı din önderi İslam kurallarına dayalı bir devlet kurdu. Aynı yıl İran-Irak arasında başlayan savaş dokuz yıl sürdü. İran'ın nüfusu 57 milyon, başkenti Tahran'dır.

Persler'den günümüze ulaşmış dev yapılar vardır. Resimde İÖ 6. yüzyılda güçlü bir imparatorluk kuran Büyük Kyros'un oturduğu sarayın kalıntıları görülüyor.

Kollarında bebek İsa'yı tutan Meryem Ana pek çok sanatçıya konu olmuştur.

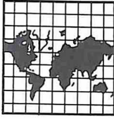
Hz. İsa Hıristiyan dininin kurucusudur. Hıristiyanlar'ın çoğu onun Tanrı'nın oğlu olduğuna ve insanları günahlarından kurtarmak için dünyaya geldiğine inanır.

İsa'nın İÖ 4'te doğduğu kabul edilir. Büyüdüğü Nasıra kenti bugün İsrail'in kuzeyinde kalır. İsa Nasıra'da, annesi Meryem ve annesinin kocası Yusuf'la birlikte yaşadı. Yaklaşık 30 yaşında Tanrı'yı anlatan, insanları Tanrı'ya inanmaya çağıran vaazlar vermeye başladı. Hz. İsa insanlara birbirini sevmeyi öğütledi. İkiyüzlülüğe, bencilliğe, haksızlığa karşı çıktı. Yoksullardan, güçsüzlerden yana tavır aldı. Öğretisini yaymak için 12 havari seçti.

Kudüs'teki yöneticiler ve tapınağın Yahudi rahipleri halkın İsa'ya gösterdiği ilgiden tedirgin oldular. Onu düşman görerek tutukladılar. Hz. İsa İS 29'da Romalı valinin buyruğuyla çarmıha gerilerek, yani bir haça çivilenerek öldürüldü.

■ Bakınız *Hıristiyanlık.*

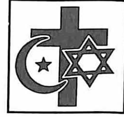
İskandinavya

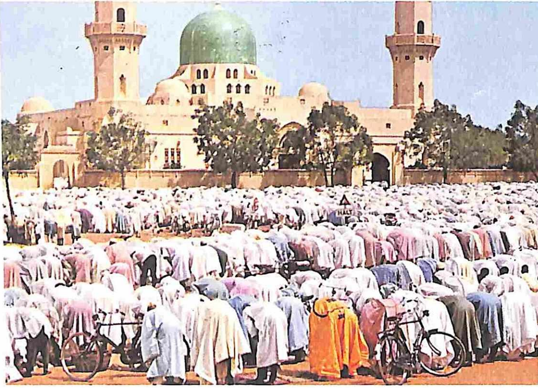

İskandinavya, üç Kuzey Avrupa ülkesi olan Norveç, İsveç ve Danimarka'yı kapsar. Adı Norveç ve İsveç'in yer aldığı İskandinav Yarımadası'ndan gelir. Bu üç ülkeyle tarihsel ve kültürel bağları bulunan Finlandiya ve İzlanda da genellikle İskandinavya'nın parçası sayılır. Eski zamanlarda İskandinavya Vikingler'in ülkesiydi. Vikingler bugünkü sarı saçlı, mavi gözlü İskandinavyalılar'ın atalarıdır. Norveççe, İsveççe ve Danca birbirine çok benzer. Bu üçü gibi İzlanda dili de Germen dillerindendir. Norveç'in nüfusu yaklaşık 4 milyon, başkenti Oslo'dur. İsveç'in nüfusu 9 milyona yakın, başkenti Stockholm'dur. Danimarka'da yaklaşık 5 milyon kişi yaşar; başkenti Kopenhag'dır. Bu üç ülke meşruti krallıkla yönetilir. Kralları ve parlamentoları vardır. Finlandiya'nın başkenti Helsinki, İzlanda'nınki de Reykjavik'tir. Bu iki ülke cumhuriyettir.

■ Bakınız *Vikingler*.

Norveç'in batı kıyısındaki Alesund limanı fiyort denen ince uzun bir deniz kolunda yer alır. Norveç'in en büyük balıkçılık limanıdır.

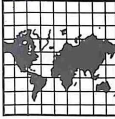
Müslümanlar camide ibadet ederler. Günde beş kez yüzlerini Mekke yönüne dönerek namaz kılarlar. Durumları uygunsa Mekke'ye hacca giderler.

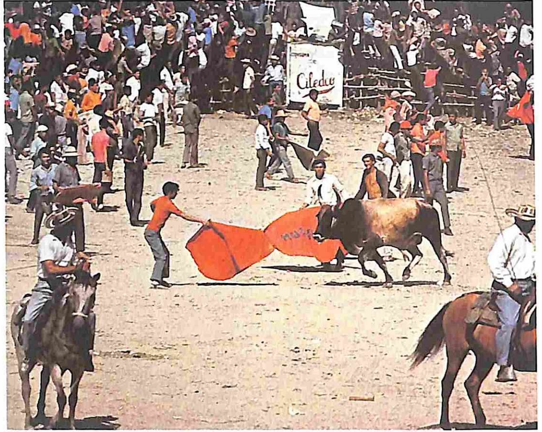
İslam Hz. Muhammed'in kurduğu dindir. Tek tanrı olarak Allah'ı kabul eder. İslam dinine inananlara Müslüman denir. Müslüman, "Allah'a teslim olan" anlamına gelir. İslam dininin başlıca kolları Sünnilik ve Şiilik'tir.

Dünyada yaklaşık 950 milyon Müslüman yaşar. Bunlar Ortadoğu ve Kuzey Afrika ile Asya'nın güneyinde toplanmıştır. Türkiye'de halkın büyük çoğunluğu Müslüman'dır. İslam dininin kutsal saydığı Mekke ve Medine kentleri Suudi Arabistan'dadır. Burada doğan İslam dini Hz. Muhammed 632'de öldükten sonra çok geniş bir alana yayıldı. En görkemli çağında İspanya'dan Hindistan'a kadar uzanan büyük bir İslam imparatorluğu kuruldu.

İslam'ın kutsal kitabı Kuran'dır. Kuran'da Allah'ın dünyayı yarattığı ve bağışlayıcı olduğu yazılıdır. Bu dünyadaki yaşamın öldükten sonraki yaşam için bir deneme ve hazırlık dönemi olduğu anlatılır. İnsanlara onurlu, iyiliksever ve cesur olmaları öğütlenir.

■ Bakınız *Muhammed, Hz.*

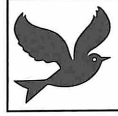
Futbol İspanya'da en çok sevilen spordur. Ama boğa güreşleri de hâlâ çok kişinin ilgisini çekmektedir. Boğaların yılda bir kez Pamplona sokaklarında özgürce dolaşmasına izin verilir. Bazı insanlar cesaretlerini sınamak için boğalarla birlikte koşarlar.

İspanya Avrupa'nın güneybatısında bir ülkedir. İber Yarımadası'nın beşte dördünden fazlasını kaplar. Nüfusu 40 milyona yakın, başkenti Madrid'dir. İspanyollar bir zamanlar bu topraklarda yaşamış Fenikeli, Bask, Kelt, Yunanlı, Romalı, Vizigot ve Magripliler gibi çeşitli halkların soyundan gelirler.

İspanya 16. yüzyılda zengin ve güçlü bir imparatorluktu. Ama 20. yüzyıla gelindiğinde sömürgelerini ve zenginliğini yitirmişti. İspanya'da 1936-1939 arasında kanlı bir iç savaş yaşandı.

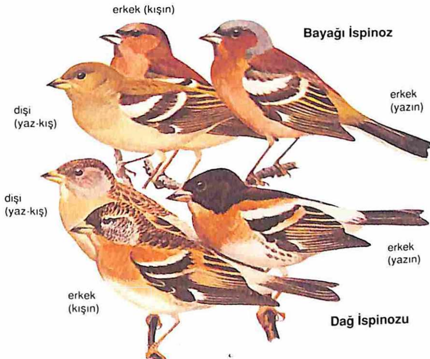
Ülke dağlar ve platolarla kaplıdır. Ortasında Meseta adlı geniş bir plato yer alır. Ülke ekonomisinde tarım önemli yer tutar. Başlıca tarım ürünleri buğday, patates, mısır, üzüm, portakal ve zeytindir. İspanya'da sanayi 1950'den sonra hızla gelişmiştir. Turizm de önemli bir gelir kaynağıdır. İspanya meşruti bir krallıktır. Yani parlamentosu ve kralı vardır. 1986'da Avrupa Topluluğu'na üye olmuştur.

İspinoz

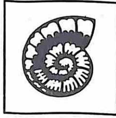
İspinozlar güzel ötüşleriyle tanınan kuşlardır. Florya, iskete ve sakakuşuyla akraba olan bu kuşların 17 türü vardır. En iyi bilinen türü bayağı ispinozdur. Bu tür bütün Avrupa'da, Kuzey Afrika ve Orta Asya'da görülür. Türkiye'nin de hemen her yerinde rastlanan yerli kuşlarındandır. Uzunluğu yaklaşık 15 santimetredir. Erkeklerin sırtı kızıl kahverengi, kuyruksokumu yeşil, kuyruğunun kenar tüyleri beyazdır. Yazın tepesi ve boynu mavimsi boz bir renk alır. Dişilerin ve yavruların tüyleri daha soluk renklidir. Baş, gerdan ve sırt tüyleri yeşile çalar. Şakrak ve yüksek perdeden öten bu kuşlar ormanlarda, bahçelerde ve parklarda yaşar. Yuvalarını genellikle ağaçların dal çatallarına yaparlar. Yuvalar yosun döşenerek ustaca gizlenmiştir.

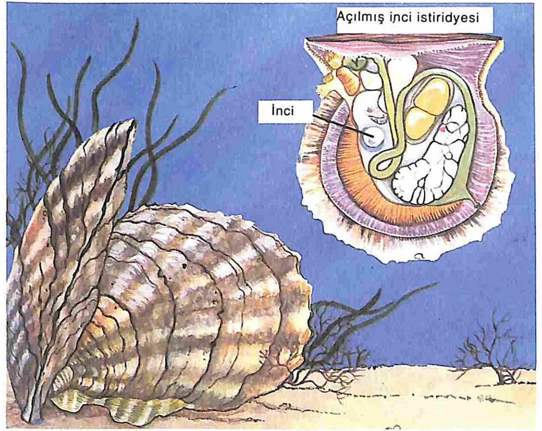
İspinozların 14 türü Galapagos ispinozu adıyla tanınır. Bunları dünyaya tanıtan ünlü İngiliz bilgin Charles Darwin'dir. Darwin'in incelemeleri türlerin zaman içinde değişebileceğini göstermiştir.

İspinozlar Avrupa'da en yaygın görülen kuşlar arasındadır.

İstiridye

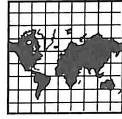

İstiridye üretmek için suyun altında özel yerler hazırlanır. Bu istiridyelerin bir bölümü yenmek, bir bölümü ise inci elde etmek için üretilir. İnci elde edilmek istenen istiridyelerin içine genellikle küçük bir kabuk parçası yerleştirilir. Daha sonra istiridye bu kabuğu sararak yuvarlak bir inci oluşturur.

İstiridyeler denizde yaşayan yumuşakçalardır. Yumuşakçalar arasında midyeler, ahtapotlar ve salyangozlar da yer alır. İstiridyeler hemen hemen bütün tropik ve ılıman bölge sularında bulunur. Genellikle sığ kıyı sularında yaşarlar. İstiridye kabuğunu oluşturan iki parçaya çenet denir. Çenetlerin üstü girintili çıkıntılı, içi sedef denen parlak bir maddeyle kaplıdır. Bazı istiridyeler çenetleri arasından giren kum taneciklerini sedefle sararak inci oluşturur. İstiridye sert kabuğuyla yumuşak vücudunu korur. İnsanlar bu etli bölümü çok eski çağlardan beri severek yerler.

İstiridyeler yumurtlayarak ürer. Yumurtadan çıkan yavru topluiğne başı kadar küçüktür. Yavrular bir süre suda serbestçe yüzer. Daha sonra bir kayaya ya da başka bir sert yüzeye tutunurlar. İstiridyeler suda sürüklenen çok küçük bitki ve hayvanlarla beslenir. Bazı istiridyeler 25 yıl kadar yaşayabilir.

■ Bakınız *yumuşakçalar*.

İsviçre

İsviçre Avrupa'nın ortasında küçük bir ülkedir. Doğal kaynaklarının çok az olmasına karşın, dünyanın en zengin ülkelerinden biridir. Bir özelliği de savaşlarda tarafsız kalmasıdır.

İsviçre dağlarıyla ünlüdür. Jura Dağları ve Alpler ülkenin en çok turist gelen yöreleridir. Nüfusu 6,5 milyon kadardır. Ülkede Almanca, Fransızca ve İtalyanca olmak üzere üç resmi dil vardır. Doğuda küçük bir azınlık da Romanş dili konuşur.

İsviçre federal bir devlettir. Yani her birinin kendi hükümeti olan birimlerden oluşur. Bunlara kanton denir. İsviçre'de 23 kanton vardır. Federal parlamento ise başkent Bern'de toplanır. Burada bütün kantonların temsilcileri bulunur. İsviçre'nin başlıca ürünleri her çeşit saat, mücevher, dokuma, makine, peynir ve çikolatadır. İsviçre'de bankacılık da çok önemli bir ekonomik etkinliktir.

İsviçre'nin tarım alanları sınırlıdır. Çiftliklerin çoğu dağ yamaçlarında kuruludur ve süt ürünleri üretir. İsviçre'nin ünlü peynirleri buralarda yapılır.

İşaretler

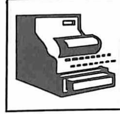

Turistik kamp yerlerinde sözcük yerine resimden oluşan işaretler kullanılır. Böylece her ülkeden insanlar bunları anlayabilirler.

İşaret bir sözcük, düşünce ya da işlemin yerini tutan simgedir. Aritmetikteki artı işareti iki rakamın toplanması gerektiğini belirtir. Bazı işaretler pano ve levhalar üzerinde yer alır. Örneğin trafik levhalarında uyarıcı işaretler bulunur. İşaretler ses, resim, sözcük, ışık ya da renklerden oluşabilir. Bir ambulansın çalan sireni, öteki araçlara yolu açmalarını bildiren bir işarettir. Bir trafik lambasındaki kırmızı ışık, yolun kapalı olduğunu gösterir. İşaretler bir mesaj ya da bilgiyi insanlara çabuk ve kısa yoldan aktarmaya yarar.

Amerika Yerlileri doğadaki işaretlerden anlam çıkarmayı öğrenmişlerdi.

İşsizlik

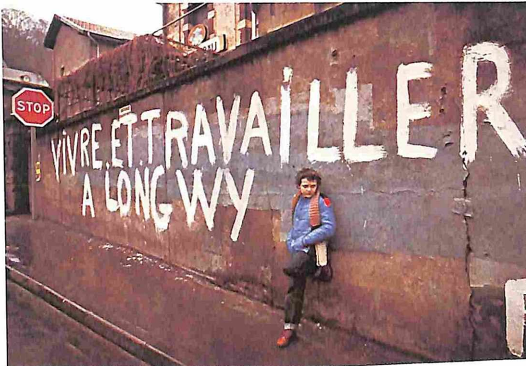
İnsanların çalışacak iş bulamaması ciddi kişisel ve toplumsal sorunlar yaratır. İşsizler ücret elde edemezler; geçinecek paradan yoksun kalır, sıkıntıya düşerler.

İşsizlik geçici bir durum olabilir. Örneğin pamuk hasadı gibi bazı işler mevsimliktir. Yılın belirli bir döneminde böyle bir işte çalışan insanlar, bir sonraki çalışma mevsimine değin işsiz kalırlar.

İşsizlik çoğunlukla ekonomideki ciddi sorunların bir sonucudur. İşletmeler zarar ederse bir süre sonra kapanır. Böylece işçiler de işlerini yitirirler. Örneğin ABD'de 1929'da başlayan Büyük Bunalım sırasında 13 milyon insan işsiz kalmıştı.

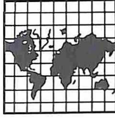
Belirli sanayi dallarında işletmeler çeşitli nedenlerle verimsiz hale gelir ve sonuçta işsizlik görülür. Örneğin sentetik kumaşların ortaya çıkması geleneksel dokumacılığı geriletmiştir. 1974'te petrol fiyatlarının hızla yükselmesi, hammadde olarak petrol kullanan dallarda işsizliğe yol açmıştır.

■ Bakınız *iktisat*

Fransa'da metal sanayisi işsizliğin en çok görüldüğü sektörlerden biridir.

İtalya

İtalya Avrupa'nın güneyinde bir ülkedir. Çizmeyi andıran bir yarımada biçiminde Akdeniz'e uzanır. Akdeniz'in büyük adalarından Sardinya ve Sicilya da İtalya'nın parçasıdır. İtalya'nın büyük bölümü dağlık ve tepeliktir. Ülkenin en zengin bölgesi kuzey kesimidir. Bu bölgede toprak çok verimlidir. Fabrikaların çoğu da buradadır. Başlıca tarım ürünleri buğday ve üzümdür. Ekmek, makarna ve şarap bu ürünlerden yapılır. Turizm de önemli bir etkinliktir. İtalya Avrupa Topluluğu üyesidir. Nüfusu yaklaşık 58 milyondur. Parlamenter sistemle yönetilir.

İtalya'nın tarihte çok önemli bir yeri vardır. Başkenti Roma yaklaşık bin yıl boyunca Roma İmparatorluğu'nun merkeziydi. İtalya'da dünyaca ünlü sanatçılar yetişti. Rönesans döneminin büyük ustaları Michelangelo ve Leonardo da Vinci eşsiz güzellikte resim ve heykeller yaptılar. Verdi ve Puccini çok sevilen operalar bestelediler.

■ Bakınız *Avrupa; Leonardo da Vinci; Michelangelo; Rönesans; Roma İmparatorluğu; Verdi, Guiseppe.*

İtalya'da başkent Roma'dan başka eski anıt ve yapılarla dolu birçok kent vardır. Geleneksel bir at yarışının düzenlendiği Siena (sağda) bu kentlerden biridir.

Jaguar

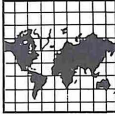
Jaguar kedigillerin Amerika'da yaşayan en iri üyesidir. ABD'nin güneybatısından Güney Amerika'da Arjantin'in kuzeyine kadar uzanan bölgede bulunur. Jaguar ormanlarda ve çayırlık ovalarda yaşar. Genellikle geceleri avlanır. İyi bir tırmanıcıdır. Ağaçlara tırmanır ve gözüne kestirdiği hayvanın üstüne atlar. Jaguarlar geyik, yaban domuzu, timsah, sığır ve balık gibi çok çeşitli hayvanları avlar. Akarsu kıyılarında durup pençelerini hızla atarak iri balıkları yakalayabilirler. Akrabaları olan aslan ve kaplan kadar güçlüdürler. Avladıkları iri hayvanları uzak yerlere sürükleyebilirler. Jaguarlar insanlara çok ender saldırır.

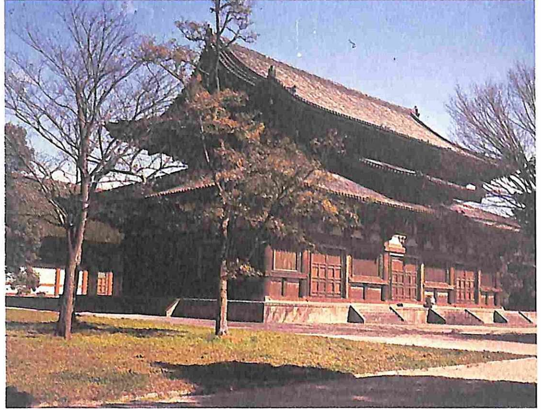
Orta Amerika'nın eski halklarından Mayalar jaguarın bir tanrı olduğuna inanıyorlardı.

Jaguar yalnızca kısa bir süre hızlı koşabilir. Koşarken karnı yere iyice yaklaşır.

Japonya

Japon bahçeleri insana huzur veren yerlerdir. Ağaçları ve özenle yerleştirilmiş taşlarıyla bu bahçelerin kendilerine özgü bir düzeni vardır.

Japonya Asya'nın doğu kıyıları açıklarında bir dizi adadan oluşan bir ülkedir. Dört büyük ve yüzlerce küçük adası Büyük Okyanus'ta birbirine yakın dizilmiştir. Bunlar 2.400 kilometreden uzun bir adalar zinciri oluşturur.

Japonya dünyanın en kalabalık ülkelerinden biridir. Nüfusu yaklaşık 124 milyon, toprağı ise azdır. Ekilebilecek her karış toprakta pirinç, çay ve başka tarım ürünleri yetiştirilir. Balık halkın en önemli besinidir ve kıyılarda bolca avlanmaktadır.

Japon adalarının en büyüğü Honşu'dur. Başkent Tokyo bu adadadır. Eskiden etkin bir yanardağ olan Japonya'nın kutsal dağı Fuji de Honşu'dadır. Ülkedeki başlıca dinler Budacılık ve Şinto dinidir. Japonya meşruti bir krallıktır. Devlet başkanı imparatordur. Başbakan ve hükümet ise seçimle göreve gelir. Japonya dünyanın en gelişmiş sanayi ülkelerinden biridir. Başta otomobil, fotoğraf makinesi, televizyon ve çeşitli elektronik aygıtlar olmak üzere dünya pazarlarına pek çok mal verir.

Jeanne d'Arc

Jeanne d'Arc (Jan Dark okunur) bir Fransız köylü kızıydı. 1412'de Fransa'nın Domrémy kentinde doğdu. Dinine çok bağlıydı. Tanrı'nın ona Fransa'yı İngilizler'den kurtarma görevini verdiğine inanıyordu.

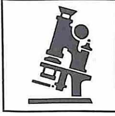
O tarihlerde İngiliz orduları Fransa'daydı ve ülkeyi ele geçirmeye çalışıyordu. Jeanne d'Arc 1429'da Fransa tahtının vârisi Prens Charles'la (Şarl okunur) görüşmeye gitti. Prense, Tanrı'nın kendisine verdiği görevden söz etti. Prens onun emrine bir Fransız birliği verdi. Genç kız İngilizler'le savaşmak üzere Orléans'a doğru yola çıktı. Orléans'da İngilizler'i yendi ve ordusuyla Reims'e gitti. VII. Charles 17 Temmuz 1429'da Reims'de taç giyerek Fransa kralı oldu.

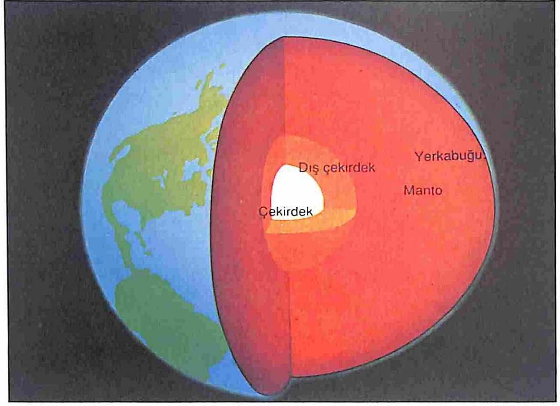
Jeanne d'Arc İngilizler'i bütün Fransa'dan çıkarmaya kararlıydı. Ama VII. Charles onu desteklemedi. Tutsak düşen Jeanne'ı kurtarmak için de çaba göstermedi. Dine karşı gelmekle ve büyücülükle suçlanan Jeanne d'Arc, 30 Mayıs 1431'de yakılarak öldürüldü.

Çok yiğit bir kız olan Jeanne, savaşta iki kez yaralandı. Ama yılmadan askerlerinin en önünde savaştı.

Jeoloji

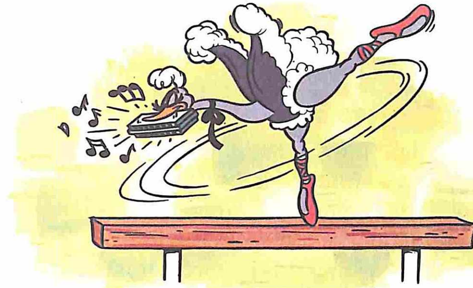

Dünyanın iç yapısını gösteren bu şekli bir yumurtaya benzetebiliriz. Çekirdek, yumurtanın sarısı, manto beyazı, yerkabuğu ise yumurtanın kabuğu gibi düşünülebilir.

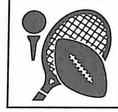
Jeoloji Dünya'nın oluşumunu, yapısını ve geçmişini inceleyen bilim dalıdır. Dünya'yı bu yönlerden inceleyen uzmanlara jeolog denir.

Dünya bundan 4,5 milyar yıl önce oluştu. O zamandan bugüne değin fiziksel özellikleri çok değişti. Hâlâ da değişmektedir. Dünya'nın hem yüzeyi, hem de içi sürekli değişim içindedir. Bu değişiklikleri yanardağ patlamaları ya da aşınma gibi doğa olayları yaratır. Jeologlar Dünya'nın yüzeyindeki kayaç katmanlarını inceleyerek geçmişini öğrenmeye çalışırlar. Bazen kayaçların içinde fosiller bulurlar. Fosiller eskiden yaşamış bitki ve hayvan kalıntılarıdır. Bunlar canlıların özelliklerine ve gelişmesine ilişkin ipuçları verir. Jeologlar bundan başka yerkabuğundaki ve yeraltındaki hareketleri incelerler. Bazıları ekonomik amaçlarla maden ve petrol yataklarının yerini saptamaya çalışır. Bazıları ise gezegenlerle ilgilenir; Ay'ın ve gezegenlerin yüzeyini inceler.

■ Bakınız *deprem; Dünya; fosil; yanardağ.*

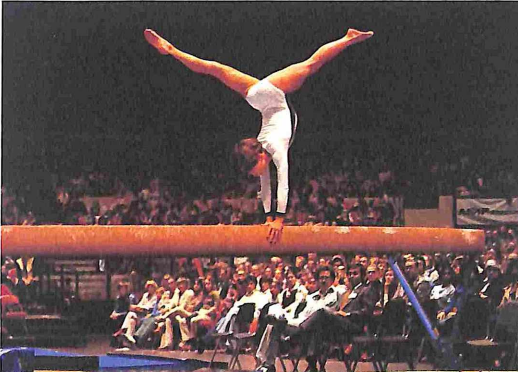
Jimnastik

Jimnastik denge ve fiziksel güç gerektiren bir spordur. Jimnastikçilerin yaptığı çeşitli dizi hareketler vardır. Bunların bazısında özel aletler kullanırlar. Yarışmalarda sporcunun başarısını hakemler değerlendirirler. Çoğu jimnastik yarışmasında sporcular birçok dalda yarışırlar. Yarışma denge aleti, paralel bar, halka, barfiks ve asimetrik bar gibi dallarda yapılır. Erkek ve kadın jimnastikçiler farklı dallarda yarışırlar.

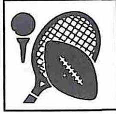
Hareketlerinin uyumlu, zarif ve kusursuz olması için jimnastikçiler sürekli çalışırlar. Çok egzersiz yaparak yarışmalara hazırlanırlar. Jimnastik Olimpiyat Oyunları kapsamındadır.

Yarışmalarda jimnastikçilerin zorunlu ve ritmik hareketleri için artistik puan da verilir:

Şampiyon kadın jimnastikçilerin birçoğu 13-19 yaşları arasında bu başarıya ulaşmıştır.

Judo

Judo Uzakdoğu'nun silahsız dövüş sanatına dayanan bir spordur. 1880'lerde Japonya'da gelişmiştir. Daha çok bir kendini savunma yöntemi olan jiu jitsudan doğmuştur. Yarışmalara katılmak ya da yalnızca spor yapmak için öğrenilir. Olimpiyat Oyunları kapsamındadır.

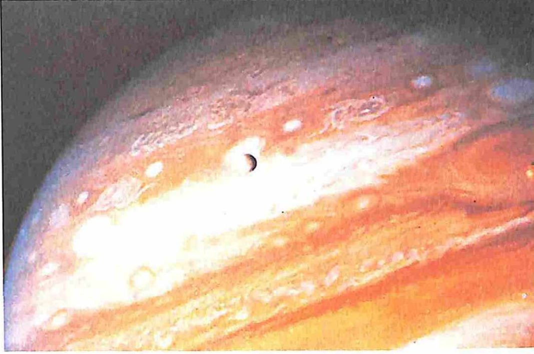
Judo karşılaşmaları iki sporcu arasında, bir minder üzerinde yapılır. Tatami denen kare biçimindeki minderin bir kenarı yaklaşık 9 metredir. İlk tam puanı alan ya da hakemin galip ilan ettiği sporcu yarışmayı kazanır. Rakibini savuran ya da minderde hareket edemeyecek duruma getiren sporcuya tam ve yarım puanlar verilir. Yarışmalar 3-20 dakika sürer ve 2-7 dakika uzatılabilir. Judoda el ya da ayakla vurmak yasaktır. Amaç minder üzerindeyken rakibin dengesini bozarak üstünlük sağlamaktır. Ama rakip zorla mindere çekilemez. Judocular beyaz renkli bol bir ceket ve pantolon giyerler. Bellerine kuşak bağlarlar. Kuşağın rengi ustalık derecesine göre değişir. Öğrenciler beyaz, en ileri düzeydeki ustalar siyah kuşak takarlar.

Judocular rakiplerini mindere savurmak için çeşitli yöntemler öğrenirler.

Jüpiter

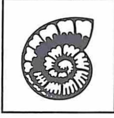

Jüpiter'in çevresinde koyu ve sarımsı renkte kuşaklar vardır. Bunların bulutlardaki değişik gazlar nedeniyle oluştuğu düşünülür. Jüpiter yörüngesinde dolaşırken Dünya'ya en çok yaklaştığında 650 milyon kilometre kadar uzaktadır.

Jüpiter Güneş sistemindeki en büyük gezegendir. Eski Roma'nın en büyük tanrısı Jüpiter'in adını taşır. Güneş'e yakınlık açısından beşinci gezegendir. Güneş'in çevresindeki dönüşünü yaklaşık 12 yılda tamamlar. Kalın bir bulut katmanıyla örtülüdür. Ama 1970'lerde uzay araçlarından çekilen fotoğraflar Jüpiter'in bazı özelliklerini öğrenmemizi sağlamıştır. Astronomlara göre Jüpiter katı yüzeyi bulunmayan, kızgın sıvıdan dev bir top gibidir. Yüzey sıcaklığı bilinmemektedir. Ama merkezindeki sıcaklığın 30 bin derece olduğu sanılır.

Jüpiter'in üzerinde yumurta biçimli bir leke vardır. Büyük Kızıl Benek denen bu lekenin uzunluğu 48 bin, genişliği 16 bin kilometre kadardır. Leke yıldan yıla yavaş yavaş yer değiştirmektedir. Bunun Jüpiter'in atmosferindeki kasırga gibi bir olaydan kaynaklandığı düşünülmektedir. Jüpiter'in bulutlu atmosferi yüzde 84 hidrojen ve yüzde 15 helyumdan oluşur. Bir miktar su buharı ve başka gazlar da içerir. Jüpiter'in 16 uydusu vardır.

Kabuklu Deniz Hayvanları

Kabuklu deniz hayvanları bazen özel olarak hazırlanmış sualtı çiftliklerinde yetiştirilir.

Kabuklu deniz hayvanlarının yumuşak gövdeleri sert bir örtüyle kaplıdır. Bunların bazısının sert bir kabuğu, bazısının sert bir dış iskeleti vardır. Birinci gruptakilere yumuşakçalar, ikinci gruptakilere kabuklular denir. Midye, istiridye, tarak gibi yumuşakçaların kabuğu hayvanla birlikte büyür. Karides, ıstakoz ve yengeç gibi kabuklular ise tıpkı böcekler gibi, büyüdükçe dış iskeletlerini atarlar. Yumuşak derileri sertleşerek yeni dış iskeleti oluşturur.

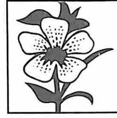
■ Bakınız *ıstakoz; istiridye; karides; midye; salyangoz; yengeç; yumuşakçalar.*

Tarak ve midye gibi yumuşakçalar sevilen yiyeceklerdir.

Kabuklu Yemiş

Çeşitli ağaç ve bitkilerin kurutulmuş meyve ya da tohumlarına kabuklu yemiş denir. Kabuklu yemişlerin etli iç bölümü bir kabukla korunur. Fındık, badem ve ceviz gibi kabuklu yemişler tek tohumlu meyvelerdir. Bunların sert kabuğu meyve olgunlaştığında bile açılmaz. Kabak ve ayçiçeği gibi çok tohumlu bitkilerin meyve çekirdekleri yumuşak kabuklu yemişler sınıfına girer. Dünyanın ılıman ve tropik bölgelerinde yetişen kabuklu yemişlerin büyük bölümü, bahçelerde özel olarak dikilmiş ağaçlardan elde edilir.

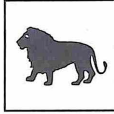
■ Bakınız *meyve; tohum; yerfıstığı.*

İnsanlar ve hayvanlar için önemli bir besin kaynağı olan ceviz, fındık, badem ve yerfıstığı gibi kabuklu yemişler yağ ve başka ürünler elde etmek için de kullanılır.

Ağaçlardaki kabuklu yemişler olgunlaştığında yere düşer. Bunlar toprağa ekildiğinde tohumun çatlamasıyla yeşerir ve zamanla ağaca dönüşür.

Kadın ve Erkek

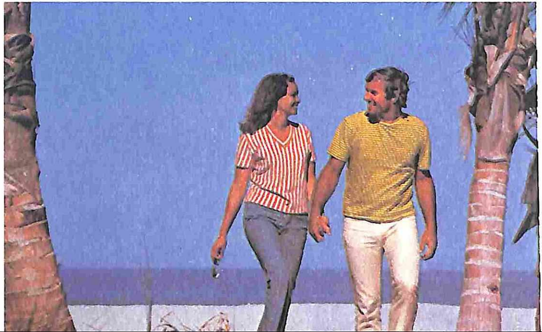

Tarih boyunca insanlar bir arada ya da birbirine yakın aileler ve topluluklar halinde yaşamışlardır.

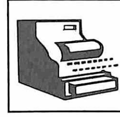
Kadın ve erkek, insan türünün dişi ve erkek üyeleridir. İnsan türüne *homo sapiens* adı verilir. *Homo sapiens* "düşünen insan" anlamına gelir. İnsan düşünür, konuşur ve sorunlarını çözer. Bu yetenekleriyle günümüzün insan toplumunu oluşturmuştur.

Kadın ve erkeğin fiziksel özellikleri farklıdır. Erkekler çoğunlukla daha iri ve güçlüdür. Erkekle kadın evlenerek aile kurunca, bu fiziksel özellikler değişik sorumluluklar yüklenmelerine yol açtı. Kadının ev işi yapması ve çocuk bakması bekleniyordu. Erkek ise ailenin geçimini sağlamak zorundaydı. Bu yüzden başlangıçta avcılık yaptı, daha sonra da ücretli işlerde çalıştı. Modern toplumlarda bu roller değişmektedir. Artık birçok kadın evin dışında çalışmaktadır. Erkekler de ev işlerine ve çocuklarín yetiştirilmesine yardım etmektedirler.

Modern evliliklerde kadınlar ve erkekler eşit bir ilişki içinde yeteneklerini geliştirme özgürlüğüne sahiptir.

Kâğıt

Kâğıt genellikle bitki liflerinden yapılır. İnce tabaka biçiminde üretilir. Yazı yazmakta, kitap, gazete basımında ve daha birçok işte kullanılır. Kâğıt, bitki hücrelerinin duvarında bulunan selülozdan yapılmış milyonlarca ince liften elde edilir. Günümüzde üretilen kâğıdın yüzde 90'ı ağaçların selüloz liflerinden yapılır. Bunun için özellikle çam gibi yumuşak odunlu ağaçlar kullanılır. Pirinç ve pamuk gibi selüloz lifi içeren başka bitkilerden de kâğıt yapılır.

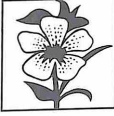
Kâğıt yapmak için önce ağaçlar kesilerek fabrikaya götürülür. Ağaçların kabukları soyulur ve odunu hamur haline getirilir. Hamur yapmak için, ağaç yongaları güçlü kimyasal maddelerle kaynatılır. Beyaz kâğıt yapılacaksa hamura ağartıcı maddeler katılır. Sulu hamur süzülür ve geriye yaş bir lif tabakası kalır. Bu yaş tabaka merdanelerden geçirilerek sıkıştırılır ve kurutularak kâğıt haline getirilir.

Kâğıt ilk kez İS 2. yüzyılda Çin'de yapıldı. İnsanlar ilk önce taş ya da kil tabletler üzerine yazı yazdılar. İÖ 3000'lerde Eski Mısır'da papirüs bitkisi, Bergama'da parşömen, İbraniler arasında hayvan derisi gibi malzemeler kullanıldı. Ama yazı için kâğıt bunların hepsinden daha elverişlidir.

Günümüzde kâğıt yazı yazmakta, basımda, paketlemede ve daha pek çok işte kullanılır.

Kaktüs

Bazı kaktüslerin iğne gibi batan büyük dikenleri vardır. Bunlardan korunmak için dikkatli olmak gerekir.

Kaktüs çiçek açan ve genellikle dikenleri olan bir bitkidir. Bini aşkın kaktüs türü vardır. Daha çok Kuzey ve Güney Amerika'da rastlanan kaktüsler, çöl gibi sıcak ve kurak ortamlarda yetişir. Kaktüslerin boyu 2-3 santimetreden 15 metreye kadar değişir.

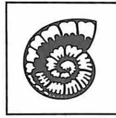
Kaktüsler kalın kabuklu ve etli gövdelerinde su depolar. Otların az olduğu kurak yerlerde hayvanlar kaktüs yapraklarıyla beslenir.

Kaktüsler evlerde süs bitkisi olarak da yetiştirilir. Sık sulanmaları gerekmediğinden bakımları kolaydır. Bazı kaktüs çiçekleri yalnız gece açar ve ertesi sabah ölür. Yalnız gündüzleri bir günlük çiçek veren kaktüsler de vardır.

Saguaro denen en büyük kaktüs türü 200 yıl kadar yaşayabilir.

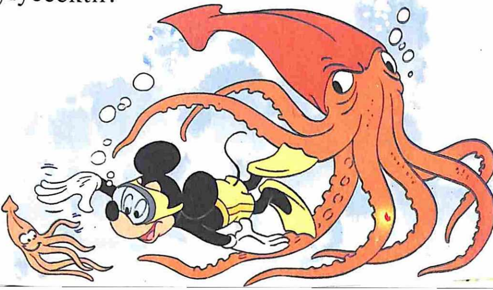
Kalamar

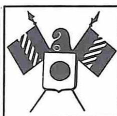
Kalamar denizlerde yaşayan bir yumuşakçadır. Ahtapottan daha ince uzun, torba gibi vücudu vardır. Başını 10 uzun kol çevreler. Kollarında emici çekmenler yer alır. Kalamarlar hemen hemen bütün denizlerde yaşar. Bazıları kıyıya yakın sığlıklarda, bazıları derin sularda bulunur. En küçükleri 5 santimetre, en büyükleri 15 metre uzunluğundadır. Gözleri iridir ve insanınkine benzer. Avlarını çekmenleriyle sıkıca tutar ve güçlü çeneleriyle parçalarlar. Balık ve başka deniz hayvanlarını yerler. Kalamar içine çektiği suyu hızla püskürtür ve suyun itme kuvvetiyle hareket eder. Genellikle suyu öne püskürtüp geri geri gider. Kalamar birçok insanın sevdiği bir yiyecektir.

Kalamar tehlike karşısında mürekkebi andıran bir sıvı püskürtür. Bu sıvının bulandırdığı suda hızla kaçar. Birçok kalamar içinde bulunduğu çevreye göre renk değiştirebilir. Kahverengi, sarı, kırmızı ve mor renkler alabilir.

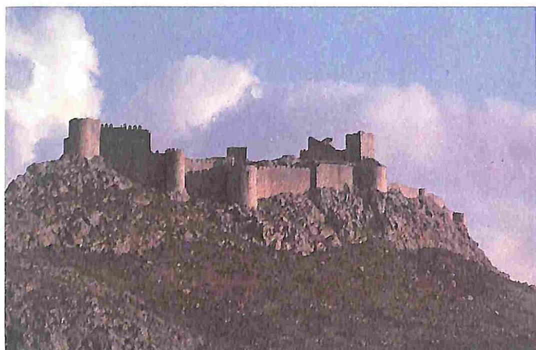
Küçük kalamarlar zararsızdır. Ama iri türler tehlikeli olabilir.

Kale

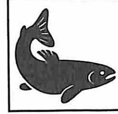
Kale bir yeri düşman saldırısından korumak için yapılır. Kalın ve yüksek duvarlıdır. Kale duvarlarına "beden" denir. Bedenler boyunca belirli aralıklarla, "burç" adı verilen kuleler bulunur. Kale bedenlerinin tepesi dişli duvarlarla son bulur. "Barbata" denen bu dişli duvarların arkasına saklanarak korunan askerler, aradaki boşluklardan düşmana ok atar ya da ateş ederler. Kaleden daha geniş bir alanı, örneğin bir kenti koruyan uzun duvarlara "sur" adı verilir. İstanbul ya da Diyarbakır surları buna örnektir. Küçük kaleye "hisar", bunun Avrupa'da feodal beylerin mülkünü koruyan türüne de "şato" denir.

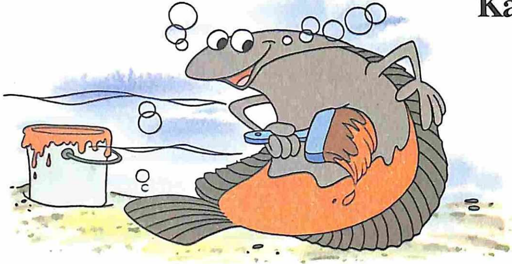
Eski çağlarda kale bedenleri yığma toprak ya da kerpiçten yapılırdı. Sonraları taş duvarlar örüldü. Ünlü Troya kenti taştan örülmüş bir surla çevriliydi. Kale kısa bir süre kullanılacaksa, duvar oluşturmak için kalın ağaç kazıklar yan yana çakılırdı. Osmanlılar'ın Avrupa'da yaptıkları bu tür kalelere "palanka" denirdi. Güçlü topların çıkmasıyla kalelerin askeri önemi azaldı ve ortaçağdan sonra yeni kale pek yapılmadı.

Adana'da Ceyhan kenti yakınlarındaki Yılanlı Kale'nin 11. yüzyılda yapıldığı sanılmaktadır.

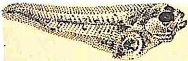
Kalkanbalığı

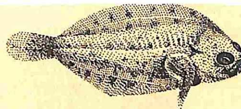

Kalkanbalıkları, akrabaları olan dilbalıkları ve pisibalıkları gibi yassı gövdeli balıklardır. Bu yassıbalıklar topluluğu 600 dolayında türden oluşur. Büyük bölümü denizlerde yaşar. Ama az sayıda dilbalığı ve pisibalığı türüne tatlı sularda da rastlanır. Yassıbalıklar büyürken gövdeleri yassılaşıp yayvanlaşır. Bu arada gözlerinden biri başın öbür yanına doğru yer değiştirir. Sonunda gözlerinin her ikisi de aynı yanda kalır. Dipte yaşayan bu balıklar gözlü yanları üstte kalacak biçimde, yan yan yüzerler. Alt yanları genellikle beyaz, üst yanları ise değişik renk ve desenlerle bezelidir.

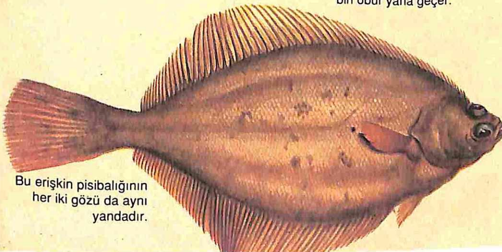
Kalkanbalıkları ve akrabalarının bazı türleri renklerini değiştirebilir. Böylece kendilerini yaşadıkları çevreye uydurarak düşmanlarından gizlenirler.

Yassıbalık yavrusunun gözleri başının iki yanında yer alır.

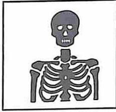
Büyürken gözlerinden biri öbür yana geçer.

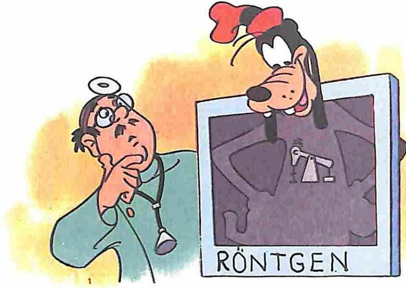

Bu erişkin pisibalığının her iki gözü da aynı yandadır.

Bütün yassıbalıklar büyüdükçe biçim değiştirir. Sonunda gözlerinin her ikisi de vücutlarının aynı yanında yer alır.

Kalp

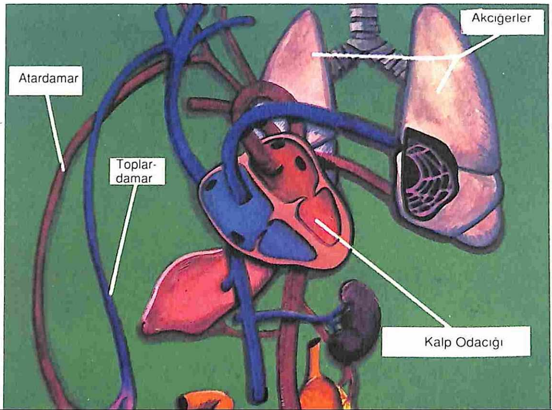

Kalp vücudun her yanına kan pompalar.

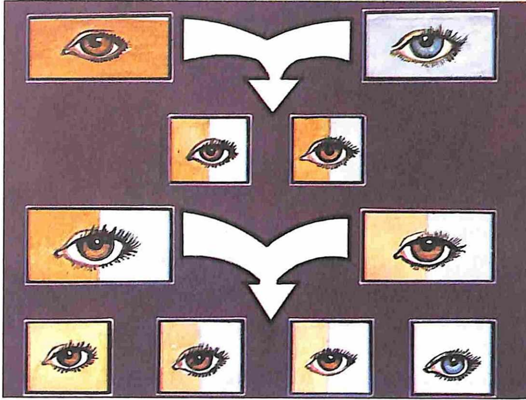
Kalp vücudun her yanına kan pompalayan organdır. İçi boş bir kastan oluşur. Dört odacığa bölünmüştür. Bunlardan üstte yer alanlara kulakçık, alttakilere karıncık denir. Her odacık kan dolaşımının farklı bir evresinde kanla dolar. Bu evreler kanın bütün vücuttan kalbe gelmesi, kalpten akciğerlere giderek oksijen alması, kalbe geri dönmesi ve sonunda yeniden vücuda pompalanmasıdır. Kanın akışını kalpteki dört kapakçık denetler. Kalp erişkin erkeklerde 280-340 gram, kadınlarda 230-280 gram ağırlığındadır.

■ Bakınız *insan vücudu; kan.*

Toplardamarlar kanı kalbe götürür. Atardamarlar ise kalpten çıkan kanı vücudun öbür bölümlerine taşır.

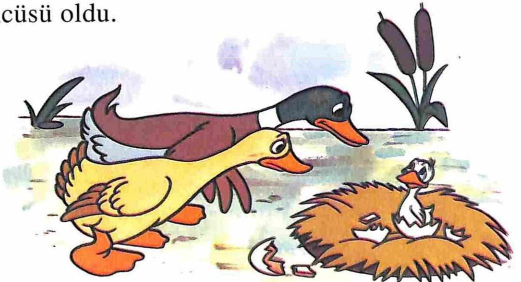

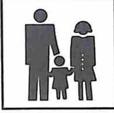
Göz rengi kalıtsal bir özelliktir. Eğer çocuk anne babasından bir mavi göz geni bir de kahverengi göz geni alırsa gözleri kahverengi olur, çünkü kahverengi göz geni başat gendir.

Canlıların bazı özelliklerini yavrularına aktarmasına kalıtım denir. Bir bebeğin oluşması için annenin yumurta hücresiyle babanın sperma hücresinin birleşmesi gerekir. Bu hücrelerde çocuğun göz rengi ve boyu gibi fiziksel özelliklerini belirleyecek bilgiler vardır. Bu bilgileri taşıyan birimlere gen denir. Bazı genler ötekilerden daha güçlü olur. Güçlü genlere başat, zayıf genlere de çekinik gen denir. Başat genler daha çok özelliği belirler. Avusturyalı keşiş Gregor Mendel (1822-1884) bezelye bitkilerini inceleyerek temel kalıtım yasalarını buldu ve çağdaş genetik biliminin öncüsü oldu.

Kalıtım yasalarına göre anne babaların fiziksel özellikleri çocuklarına geçer.

Kampçılık

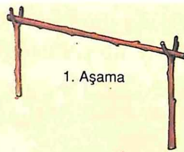

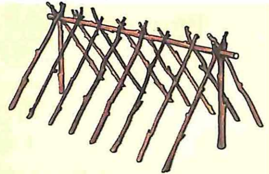

Kamp yerinden ayrılırken kamp ateşini küllere basarak iyice söndürmeyi unutmayın.

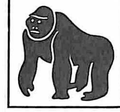
Kampçılık doğadan zevk almanın çok iyi bir yoludur. Bir kampçı barınacak yer bulmayı, yemek pişirmeyi ve açık havada yaşamayı becerebilmelidir. Kamp kurmak için yanına kullanışlı malzeme almalıdır. Bunların en önemlileri su geçirmeyen bir çadır, kalın giysiler, uyku tulumu, el feneri, ilkyardım çantası ve yiyecektir. Çadır kurmak için gölge veren birkaç ağacın bulunduğu bir düzlük seçilmelidir. Kampçılığın en önemli iki kuralı kamp ateşini iyice söndürmek ve ayrılırken kamp yerini temiz bırakmaktır.

Sağlam sopalardan yapılmış bir iskeletin üstünü çalı çırpıyla örterek güzel bir barınak elde edebilirsiniz.

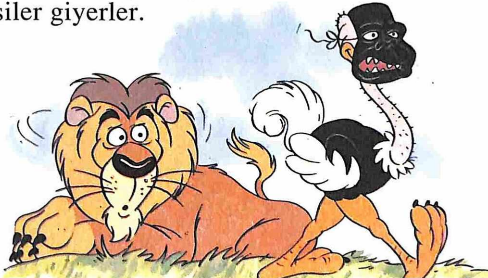

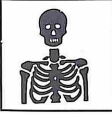
Sanayi dumanlarıyla kararmış çevrelerde yıllar boyunca yaşayan bazı kelebeklerin rengi koyulaşmıştır. Bu yeni renkler kelebeğin düşmanlarından gizlenmesine yardım eden bir kamuflajdır.

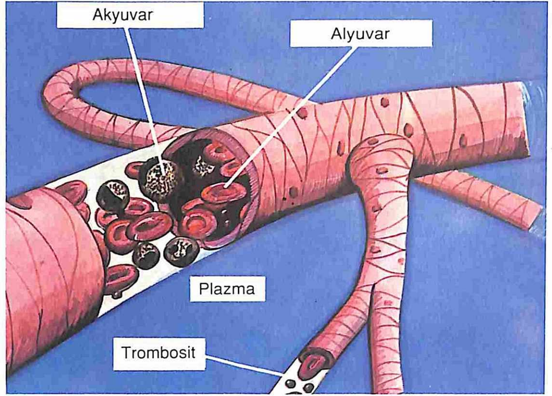
Görünmeyecek ya da tanınmayacak biçimde örtünüp gizlenmeye kamuflaj denir. Kamuflaj altındaki her şey bulunduğu çevreye uygun bir görünüm kazanmıştır. Çevreden ayırt edilmesi çok zordur. Hayvanların düşmanlarından gizlenmesini sağlayan kamuflaj genellikle uzun bir evrim sürecinin sonucudur. Böylece renk ve desenleri çevrelerine uymuştur. Kutup ayılarının beyaz postu kar ve buzun rengindedir. Yeşil bir çekirge otlar arasında kuşların dikkatini çekmez. Kırçıl tüylerle bezeli çulluklar yere dökülmüş yapraklardan zor ayırt edilir. Bukalemun gibi bazı hayvanlar ise hızla renk değiştirerek çevreye uyar. Askerler de kamuflajdan yararlanırlar. Sık ormanlarda yeşilli siyahlı, karda ise beyaz giysiler giyerler.

Kamuflaj hayvanların başka bir şeye benzeyerek gizlenmesini sağlar.

Kan

Kan vücut hücrelerine besin ve oksijen taşır. Ayrıca karbon dioksit gibi atık maddeleri toplar.

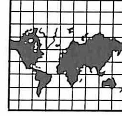
Vücut kansız yaşayamaz. Kan vücudun hücrelerine besin ve oksijen sağlar. Vücuttaki zararlı atıkların dışarıya atılmasına yardımcı olur. Hastalığa yol açan mikroplarla savaşır. Ayrıca ısıyı vücudun bütün bölümlerine taşır. Yetişkin bir insanda 5 litreye yakın, bir çocukta ise bunun yarısı kadar kan bulunur.

Kalp, pompalama yoluyla kanın bütün vücudu dolaşmasını ve kalbe geri gelmesini sağlar. Kan binlerce kilometreyi bulan boru biçimli damarlarda akar. Atardamar ve toplardamar olarak ikiye ayrılan damarların küçük kollarına kılcal damar denir.

Kan dört bölümden oluşur. Plazma sıvı bölümdür; kimyasal maddeleri, proteinleri ve kanın katı olan öteki üç bölümünü taşır. Alyuvarlar akciğerdeki oksijeni vücudun her yanına götürür. Akyuvarlar vücudu hastalıklara karşı korur. Trombositler ise kanın pıhtılaşmasını sağlar. Kan pıhtılaşmazsa insanın herhangi bir yeri kesildiğinde bütün kanı akıp gider.

■ Bakınız *insan vücudu; kalp.*

Kanada

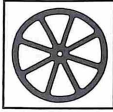
Kanada dünyanın ikinci büyük ülkesidir. ABD'nin hemen kuzeyinde yer alır. Kuzey Buz Denizi'ne kadar uzanan toprakları batıda Büyük Okyanus ile doğuda Atlas Okyanusu arasında kalır. Kuzeyi çok soğuktur. Burada hemen hiç insan yaşamayan geniş alanlar vardır. Kanada on eyalete ve iki bölgeye ayrılır. Eyaletler içişlerinde bağımsızdır. Bölgeler ise başkent Ottawa'daki federal yönetime bağlıdır.

Kanada'nın ilk halkları Amerika Yerlileri ve Eskimolar'dı. Daha sonra Fransız ve İngiliz göçmenler yerleşti. İngilizce ve Fransızca ülkenin resmi dilleridir. Kanada başka birçok ülkeden de göçmen almıştır. Nüfusu 27 milyona yakındır.

Zengin doğal kaynakları olan Kanada'da petrol, doğal gaz, uranyum ve altın çıkarılır. Batıda buğday ve başka tarım ürünleri yetiştirilir. Ormanlardan kereste elde edilir.

■ Bakınız *Eskimolar; Kuzey Amerika.*

Kanada'nın güzel doğal manzaraları, Kayalık Dağlar'ın yüksek doruklarından fotoğraftaki Nova Scotia kıyılarına kadar uzanan büyük bir çeşitlilik gösterir.

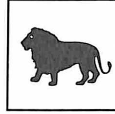
Welland Kanalı Kuzey Amerika'daki Büyük Göller'i Atlas Okyanusu'na bağlayan Saint Lawrence Suyolu'nun bir parçasıdır.

İnsan eliyle yapılmış suyollarına kanal denir. Kanallar birçok amaca hizmet eder. Bazıları ırmak ve göllerden kurak bölgelere su taşır. Bu işleme sulama denir. Bazı kanallar göl ya da denizleri birbirine bağlar. Gemilere kestirme ve güvenli bir yol sağlayan Panama ve Süveyş bu tür kanallardır. Bazı kanallar da hızlı ve kolay ulaşım için yapılır. Venedik kentinde küçüklü büyüklü yolcu teknelerinin işlediği kanallar vardır.

Bir kanal uygun arazide hep aynı düzeyde, çok eğimli arazide ise basamaklar halinde kazılır. Eğimli arazide kanal bir dizi havuzdan oluşur. Her basamaktaki havuzun iki ucunda su geçirmeyen kapılar bulunur. Kanaldan geçen tekne her havuza girdiğinde, su düzeyi yükseltilerek ya da alçaltılarak bir sonraki havuzun düzeyine getirilir. Havuzlar bir "su merdiveni" gibidir. Teknenin yukarı tırmanarak ve aşağı inerek eğimli araziyi aşmasını sağlarlar.

■ Bakınız *Panama Kanalı; Süveyş Kanalı.*

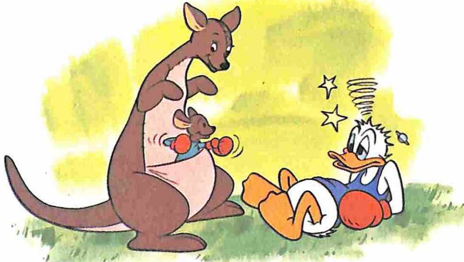
Kanguru

Kangurular, keseliler denen memeli hayvanlardandır. Avustralya, Tasmanya ve Yeni Gine'de yaşarlar. Ön bacakları çok küçüktür. Güçlü arka bacakları üstünde zıplayarak hareket ederler. Kalın ve uzun kuyrukları hem gövdelerini destekler, hem de dengede kalmalarını sağlar. Boz kanguru 2 metreye varan boyuyla en iri kangurudur; bir sıçrayışta 10 metre uzağa atlayabilir. Kayıtlara göre, bir kızıl kanguru yaklaşık 13 metre uzağa atlarken 2,5 metre yüksekliğinde bir çiti aşmıştır.

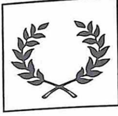
■ Bakınız *keseliler; koala.*

Avustralya denince birçok insanın aklına kanguru gelir. Gerçekten bu hayvanlar yalnız Avustralya'da ve yakınındaki adalarda yaşar.

Yavru kanguru aylarca annesinin kesesinde kalıp süt emer. Yeterince güçlenmeden de dışarı çıkmaz.

Kanık, Orhan Veli

Orhan Veli Kanık (1914-1950), Türkiye'nin en ünlü şairlerinden biridir. Şiirlerinde süssüz, dolambaçsız, yalın bir söyleyişi benimsemiş, alışılmış kalıplara bağlı kalmamıştır.

Orhan Veli'nin ilk şiirlerinde geçmişe özlem, çocukluk anıları, sevgi, umutsuzluk gibi konular ağırlıktaydı. Şair arkadaşları Oktay Rifat ve Melih Cevdet Anday'la birlikte 1941'de *Garip* adlı şiir kitabını yayımladı. Buradaki şiirlerinde yeni söyleyişler, şaşırtıcı benzetmeler denedi. Dizelerinde sıradan insanların yaşamlarından söz etti. Halk deyişlerini aktardı. Haminnesiyle Robenson'u ıssız adadan nasıl kurtarmayı düşündüklerini, gökyüzüne kaçırdığı balona ağlayışını, kuyruğu ebemkuşağı renginde telli duvaklı uçurtmasını anlattı. Orhan Veli ayrıca La Fontaine'in fabllarını Türkçe'ye çevirdi; Nasrettin Hoca öykülerini şiir biçiminde yeniden yazdı.

Orhan Veli şiirlerinde yaşama sevincine, gündelik yaşamın ve sokaktaki insanın sorunlarına ağırlık verdi.

Kanser

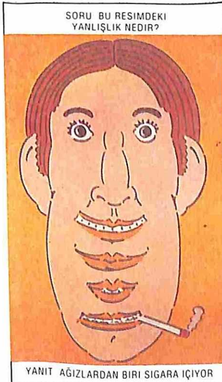
Kanser tek bir hastalık değil, bir dizi farklı hastalığın ortak adıdır. Bu farklı kanser türleri vücudun herhangi bir bölümünü etkileyebilir. Örneğin lösemi denen kan kanseri, alyuvarların yapıldığı kemik iliğinde ortaya çıkar.

Bütün kanser türleri hücrelerin aşırı çoğalmasıyla başlar. Bu durum sağlıklı hücrelerin hastalanmasının sonucudur. Hızla çoğalan hastalıklı hücreler zamanla bir şişlik oluşturur. Bu şişliğe ur ya da tümör denir. Sürekli büyüyen ve bütün vücuda yayılan urlar kötü huylu urlardır. Bunlar vücut organlarını işlemez hale getirerek ölüme yol açar.

Bilim adamları kanserin nedenlerini bulmaya çalışmaktadırlar. Etkenleri bilinirse kanserin ortaya çıkması önlenebilir.

Kanser tedavisinde genellikle hastalıklı bölüm ameliyatla alınır. Kanserli hücreleri yok etmek için radyasyon ve ilaçlar da kullanılır.

■ Bakınız *hastalık; hücre; insan vücudu.*

Zararlı kimyasal maddeler kansere yol açabilir. Bu tür maddelere kanserojen denir. Sigaranın kanserojen madde içerdiğine ilişkin kanıtlar vardır. İnsanlar bu tehlikeye karşı afişlerle uyarılır.

Kanuni Sultan Süleyman

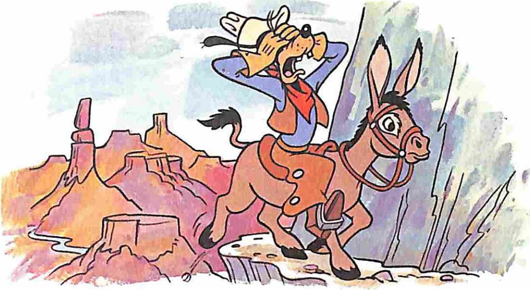
Kanuni Sultan Süleyman (1494 ya da 1495-1566), en uzun süre tahtta kalan Osmanlı padişahıdır. Yavuz Sultan Selim'in oğludur. Trabzon'da doğdu. Babasının ölümü üzerine, 1520'de I. Süleyman adıyla tahta çıktı. 1529'da Avusturya'nın başkenti Viyana'yı kuşattıysa da alamadı. Ama Macaristan, Avusturya ve İran'da birçok yeri ele geçirdi. Akdeniz'de askeri üstünlüğün Osmanlılar'a geçmesini sağladı. Onun döneminde Osmanlı İmparatorluğu dünyanın en güçlü devleti durumuna geldi. Kanuni Sultan Süleyman 1566'da Macaristan'a yeni bir sefere çıktı. Bu tarihte artık yaşlı ve hastaydı. Sefer sırasında Zigetvar'da öldü.

Kanuni "kanun koyan" anlamına gelir. I. Süleyman'a bu ad devlet yönetimiyle ilgili yeni yasalar çıkardığı için verilmiştir. Kanuni birçok cami, köprü, kervansaray yaptırmıştır. Bunların en ünlüsü İstanbul'daki Süleymaniye Camisi'dir.

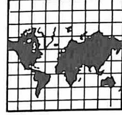
■ Bakınız *Osmanlı İmparatorluğu; Yavuz Sultan Selim.*

Kanuni Sultan Süleyman, "Muhibbî" takma adıyla şiirler de yazdı.

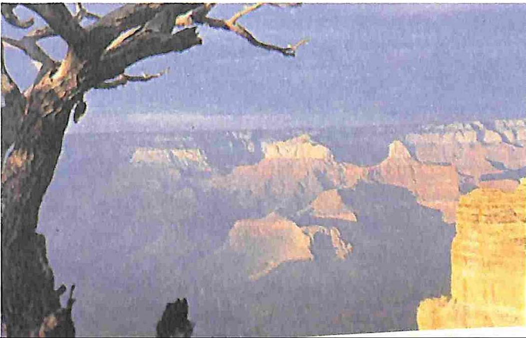

Kanyon

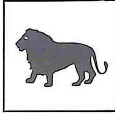
Büyük Kanyon'un yamaçlarındaki patika yollardan aşağıya bakmak insanın tüylerini ürpertebilir. Bazı yerlerde kanyonun derinliği 1.600 metreyi geçer.

Dik yamaçlı ve derin vadilere kanyon denir. Kanyonlara daha çok sert kayaçlı dağlık alanlarda rastlanır. Irmak sularının kenardaki kayaç katmanlarını aşındırarak daha derin bir tabana inmesi bir kanyonun oluşmasına yol açar. Bu aşınma süreci bazen milyonlarca yıl alır. ABD'nin Arizona eyaletindeki Büyük Kanyon dünyanın en çarpıcı doğal oluşumlarından biridir. Bu kanyon Colorado Irmağı'nın 1 milyar yıldan uzun bir sürede kireçtaşı ve kumtaşı katmanlarını oymasıyla açılmıştır. Büyük Kanyon'da çok ilginç yüzey şekillerine rastlanır. Dik basamaklar biçiminde inen duvarlarında sarıdan mora kadar çeşitli renkler görülür. Kanyonda turistler için katır sırtında yolculuklar ve motorlu tekneyle gezintiler düzenlenir.

Yaklaşık 350 kilometre uzunluğunda olan Büyük Kanyon'un genişliği 6 ile 29 kilometre arasında değişir.

Kaplan

Kaplanlar genellikle Asya'nın tropik bölge ormanlarında yaşar. Ama birçok yaşama ortamına uyum göstermişlerdir. Bu nedenle tropik bataklıklardan karlı ormanlara kadar çeşitli ortamlarda kaplanlara rastlanabilir.

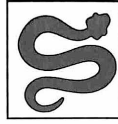
Kaplanlar kedigiller ailesinin en iri üyesidir. Tek bir türü, ama birbirinden az çok farklı birçok alttürü vardır. Kaplanlar Asya ormanlarında yaşar. Cava ve Sibirya kaplanları gibi bazı alttürler neredeyse yok olmuştur. Kaplanın uzunluğu 1 metrelik kuyruğuyla birlikte 3 metreye ulaşabilir. Ağırlığı ise 300 kilograma yaklaşır. Postu turuncu üstüne siyaha yakın koyu renk çizgilidir. Bu çizgiler gölgeli orman zemininde ayırt edilmesini güçleştirir.

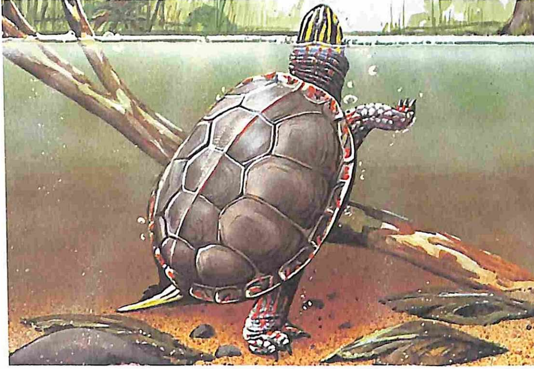
Kaplanlar genellikle yalnız yaşar ve geceleri yalnız avlanır. Günde 5-7 kilogram et tüketmeleri gerekir. Hemen her çeşit hayvanı avlarlar. Ama en çok geyik gibi toynaklı memelilerin peşine düşerler.

Kaplanlar genellikle insanlar için tehlikeli değildir. Ama av bulamayacak kadar yaşlı ve hasta ya da yaralı kaplanlar insana saldırabilir.

Kaplumbağa

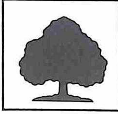
Kaplumbağalar iyice genişlemiş pullarla örtülü kemikten kabukları olan sürüngenlerdir. Tropik ve ılıman bölgelerde çok görülürler. Kaplumbağayı iki parça halinde üstten ve alttan örten sert kabuğa bağa adı da verilir. Bağa kaplumbağayı düşmanlarına karşı korur. Kaplumbağalar karada, denizlerde ve tatlı sularda yaşar. Hepsi akciğerlidir, yani havayla solunum yapar. Yaklaşık 250 kaplumbağa türü vardır. En irileri dev deniz kaplumbağasıdır. Bu hayvanın uzunluğu 2 metreyi aşar; ağırlığı da 550 kilogramı bulur. Kaplumbağalar hâlâ varlığını sürdüren en eski sürüngenler topluluğudur.

Kaplumbağa bir tehlike sezince korunmak için başını kabuğunun içine çeker. Kaplumbağaların çoğu çeşitli bitki ve hayvanları yiyerek beslenir. Dişleri yoktur. Yiyecekleri parçalamak için güçlü çenelerini kullanırlar.

Dev deniz kaplumbağası bütün kaplumbağalar gibi karaya yumurtlar. Kaplumbağalar çok uzun ömürlüdür. Bazıları 100 yıldan fazla yaşar.

Karaağaç

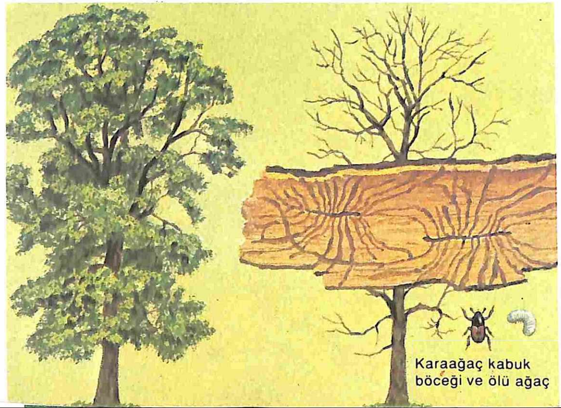

Yere düşen karaağaç yaprakları tırmıkla kolayca toplanabilir.

Karaağaç çoğu yerde gölgelik olarak dikilen yüksek bir ağaçtır. Türkiye'de en sık rastlanan türü, boyu 30-40 metreyi bulan ova karaağacıdır. Dünyadaki yaygın türler dağ karaağacı, hercai karaağaç, Sibirya karaağacı ve Amerikan karaağacıdır. Karaağacın odunu serttir; gemi, mobilya ve fıçı yapımında kullanılır.

Bir tür kabuk böceğinin taşıdığı karaağaç hastalığı özellikle genç ağaçları kısa sürede öldürür. Türkiye'de 1940'larda görülmeye başlayan bu hastalık özellikle Tekirdağ yöresindeki karaağaçları yok etmiştir.

Kabuk böceği ince dalların dibindeki kabuğu yiyerek karaağaç hastalığına yol açan mantarı yayar. Bu hastalık ilk kez Hollanda'da ortaya çıkmıştır.

Karaağaç kabuk böceği ve ölü ağaç

Fotoğraf ve Çizimler

Bu ciltteki fotoğraf ve çizimleri sağlayan kuruluşlar, sayfa numarasına göre sıralı olarak aşağıda verilmiştir. Bir sayfada birden çok fotoğraf ya da çizim kullanıldığında, kuruluş isimlerinin sıralanmasında soldan sağa ya da yukarıdan aşağıya sıra izlenmiştir. Walt Disney kahramanlarının yer aldığı çizimlerin tümü Walt Disney Company tarafından sağlanmıştır.

5-Walt Disney Productions; 6-Bettmann Archives; 7-Walt Disney Productions; 8-Ivan Massar/Black Star; 9-National Poison Center Network; 10-R. Burns; 11-Şemsi Güner; 12-G. Hincks; 13-FPG; 14-Ingeborg Lippman; 15-Ara Güler; 16-Lauros/Guraudon; 17-N. Barber; 18-D. Perry; 19-D. Perry; 20-Jeffroy Fox; 21-Dandy/Ziolo; 22-R. McCaig; 23-EPA/Scala; 24-C. A. Peterson/Rapho Guillumette; 25-M. E. Bernheim/Rapho Guillumette; 26-W. R. Aguiar; 27-Hamlyn Group; 28-D. McLean; 29-FPG; 30-G. Hincks; 31-Rapho; 32-V. Letteroff; 33-FPG; 34-FPG/Orion; 35-J. Maddalone; 36-R. Burns; 37-Shostal Associates; 38-J. Barnell/Shostal; 39-UPI; 40-R. Hugues; 41-Karl H. Maslowski/PR © 1972; 42-Schwarm/Alpha; 43-St. Regis Paper Company; 44-Keith Gunnar/Tom Stack Associates; 45-Douglas P. Wilson; 46-Ara Güler; 47-N. Weaver; 48-Ric Lopez; 49-Ric Lopez; 50-G. Hincks; 51-Peter Capan; 52-Ric Lopez; 53-K. Snyder/FPG; 54-Fujihira/Monkmeyer; 55-Tom McHugh/PR; 56-Ana Yayıncılık; 57-American Cancer Society; 58-Hayati Tezel Koleksiyonu; 59-Colour Library; 60-FPG; 61-David Cook Associates; 62-T. Hayward

Walt Disney

İLK ANSİKLOPEDİM

8

ADAM